

החדש
NISAN
IJAR
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בינקס של
אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים ה
הקב"ה וגלם שנאמר ויאפו את הכיזק אשר רהו ציאו
ממצרים ענות מצות כילא חמוץ כי גורשו ממצרים ולא
יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם ❖

זה שאנו אוכלים על שום מה על שום שמררו המצרים
את ה"י אבותינו במצרים שנאמר וימררו את היידיהם
בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה
את כל עבודתם אשר עבדו
בהם בפרך ❖

JOM HA-ŠOA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Židovská obec v Praze si vás a vaše přátele dovoluje pozvat na shromáždění u příležitosti Dne šoa / Jom ha-šoa, při němž vzpomene na oběti nacistické genocidy Židů. Shromáždění se koná v neděli **11. dubna** v 9.30 hodin v Pinkasově synagoze.

hb

JOM HA-ŠOA NA NÁMĚSTÍ MÍRU

Letos si již popáté připomeneme oběti šoa veřejným čtením jejich jmen na náměstí Míru v Praze. Koná se **11. dubna** od 14 do 17 hodin. Projevy antisemitismu a rasové nesnášenlivosti, útoky proti židovským objektům i osobám, popírání holokaustu, šíření protizidovských klíše mají v naší zemi vzrůstající tendenci. Ke čtení proto zveme všechny, kterým není stav dodržování lidských práv v současné společnosti lhostejný. Pořádá Institut Terezínské iniciativy a Nadační fond obětem holokaustu.

mm

POZVÁNKA NA SNĚM TI

Předsednictvo TI zve své členy na sněm Terezínské iniciativy, který se koná ve čtvrtek **15. dubna** od 10 hodin v hotelu DUO v Praze 9, Teplická 492. Prezence začíná v 9.15 hodin.

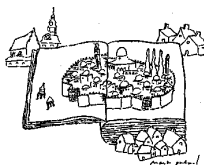
ef

PROJEKT REVITALIZACE ŽIDOVSKÝCH PAMÁTEK

Projekt Revitalizace židovských památek v ČR a jejich využití pro vzdělávací a veřejné kulturní služby bude slavnostně zahájen **7. dubna** v synagoze v Jičíně. V rámci akce, které se zúčastní ministr kultury prof. Václav Riedlbauch a řada významných oficiálních hostů, bude slavnostně podepsáno rozhodnutí o poskytnutí dotace Federaci židovských obcí na realizaci projektu z Integrovaného operačního programu 5.1 „Národní podpora potenciálu kulturního dědictví“. Zprostředkujícím subjektem pro IOP oblast podpory 5.1 je Ministerstvo kultury České republiky. Síťový projekt Revitalizace židovských památek bude realizován v lokalitách Jičín, Ústěk, Brandýs nad Labem, Plzeň, Břežnice, Nová Cerekev, Polná, Boskovice, Mikulov, Krnov. Částka 280 milionů Kč, jejíž převážná část pochází z evropských fondů, významným způsobem přispěje ke zlepšení stavu židovských památek v ČR i k jejich přiměřenému využití. FŽO usilovala o získání dotace celé tři roky a s pomocí ŽOP vynaložila na přípravu žádosti na tři miliony Kč. O celém projektu přineseme podrobnější informace v příštím čísle.

jd

AKTUALITY

POCHOD DOBRÉ VŮLE

V neděli **18. dubna** ve 13.30 hodin začíná na pražském Staroměstském náměstí *Pochod dobré vůle proti rasismu a neonacismu*. Připojte se k nám a přijďte pokojně a kulturně reagovat na agresivitu a nevědomost rasistů. Na trase do Valdštejské zahrady vás čeká taneční a hudební předvedení.

V 15 hodin se ve Valdštejské zahradě uskuteční již tradiční setkání pod názvem *Všichni jsme lidé*, na němž promluví řada známých osobností a také pamětník, který přežil vraždění nacistů. Vystoupí též izraelský jazzový zpěvák Amos Hoffman se svou skupinou.

Pořádá Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém ve spolupráci s Magistrátem hl. m. Prahy a Senátem Parlamentu ČR. Vstup volný. (Více na www.vsichnijsmelidi.cz.)

kl

STIPENDIA FEDERACE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ V ČR

Federace židovských obcí vyhláší pro školní rok 2010/2011 pokračování společného projektu Židovského muzea v Praze a FŽO v ČR na podporu rozvoje židovských studií. Účelem projektu je podpora studií mladých občanů ČR a SR, kteří jsou členy některého ze subjektů sdružených ve FŽO. Stipendium je udělováno na podporu židovských studií kdekoli ve světě (s výjimkou ČR a SR) nebo i na studia dalších všeobecných oborů, pokud se uskuteční v Izraeli. O studium mohou žádat členové organizací sdružených ve FŽO, kteří jsou k datu podání žádosti o stipendium starší než 18 a mladší než 35 let. Žádosti o udělení stipendia pro školní rok 2010/2011 je třeba podat do **16. dubna** 2010, komise o nich rozhodne do 30. dubna. O výsledku budou žadatelé informováni do 12. května 2010. Podrobné informace včetně kritérií, kterými se bude řídit udělování stipendia, formulářů pro podání žádosti a návodu k použití naleznete na www.fzo.cz.

jd

NOVÝ PROJEKT INSTITUTU PAIDEIA

Evropský institut židovských studií se sídlem ve Stockholmu nabízí zájemcům studium v rámci projektu „Incubator 2010 – EJF Leadership Program“. Hlásit se mohou lidé se zájmem o organizaci akcí spjatých s evropskou židovskou kulturou, o rozšíření svých znalostí z oblasti judaismu a židovské kultury. Přihlášky je nutné podat do **15. dubna**. Více informací na <http://www.paideia-eu.org/>, dotazy v angličtině můžete směřovat na e-mail: p.incubator@gmail.com.

am

OCENĚNÍ PRO PUBLIKACI ŽIDOVSKÉHO MUZEA

Dne 24. února proběhlo v budově Akademie věd ČR vyhlášení druhého ročníku Cen Nakladatelství Academia.

Cenu Nakladatelství Academia za výtvorné zpracování publikace získala Clara Istlerová za práci na velké reprezentativní publikaci *Cesta života. Rabi Jehuda Leva Ben Becalel (kol. 1525–1609)*, kterou vydaly Nakladatelství Academia a Židovské muzeum v Praze k 400. výročí úmrtí pražského Maharala, rabiho Löwa. Publikace byla vydána při příležitosti velké stejnojmenné výstavy na Pražském hradě, není však pouhým katalogem k ní, byt' obsahuje i podstatný výběr vystavených exponátů především z Židovského muzea v Praze, ale i četných dalších prestižních českých a zahraničních kulturních institucí. Je to dílo, jež umožňuje objevit Maharala v jeho autentickém odkazu, který dosud zůstal převážně utajen (více o katalogu viz [Rch 11/2009](http://Rch.11/2009)).

nh

Na obálce je reprodukována stránka z Amsterodamské hagady, (1739).

OBSAH

14. marec v Bratislave 3,7

Sidry na tento měsíc 4–5

Všechno není jen chemií

rozhovor s šéfdirigentem České

filharmonie Elijahuem Inbalem 6–7

Pohlednice z New Yorku II 8–9, 11

Hostem na jednu noc

recenze knihy *Daleko odkud* 10–11

Claudio Magris: *Daleko odkud* 12–13

Německá literatura z Čech Josefa

Mühlbergera 14

O dejinách Židov na Slovensku 15, 18

Dokument o antisemitismu 15, 20

Knihy nejen o Nisku 17

Výběr z českého tisku 18

Izrael: *Mráz z Bílého domu* 19

Kalendárium: Havel v Izraeli 20

Kulturní pořady 21

Zprávy z obcí a ze světa 23–24

Bratislava už tradične zažíva 14. marca, v deň výročia vzniku Slovenského štátu z rokov 1939-1945, pochody a demonštrácie sympatizantov slovenského fašizmu. Zvyčajne tieto stretnutia zvoláva Slovenská pospolitosť. Táto extrémistická organizácia bola v minulosti slovenským ministerstvom vnútra zakázaná a rozpustená ako politická strana, ale napriek tomu v rôznych obmenách prežíva. Bývalý „vodca“ Slovenskej pospolitosti (tak sa necháva titulovať) Marian Kotleba bude dokonca kandidovať v júnových voľbách do parlamentu na kandidátke „novej“ Ludovej strany Naše Slovensko (pôvodne to bola Strana priateľov vína, neskôr Ludová strana sociálnej solidarity). Kotleba nie je na Slovensku celkom bez šancí: v novembri 2009 roku sa uchádzal o post župana Banskobystrického samosprávneho kraja a z deviatich kandidátov skončil s výsledkom 10,03 % platných hlasov na štvrtom mieste (hlas mu dalo 13 629 voličov).

PRED PREZIDENTSKÝM PALÁCOM

Na webových stránkach Slovenskej pospolitosti sa aj tento rok objavila výzva k pochodu, ktorý mal začať pred prezidentským palácom na Hodžovom námestí v Bratislave (miesto pôsobenia Jozefa Tisu) a smeroval cez mesto k Martinskému cintorínu, kde jestvuje údajný hrob označený menom dotčného.

Na mediálne oznámenú informáciu zareagovali viaceré slovenské organizácie: Konzervatívny inštitút Milana Rastislava Štefánika, Bratislavský inštitút humanizmu, Nadácia Milana Šimečku, Inštitút pre verejné otázky, Inštitút pre moderné Slovensko, Centrum pre filantropiu, Nadácia Jána Langoša, združenie Občan, demokracia a zodpovednosť a Dokumentačné stredisko holokaustu. Vyzvali verejnosť na protestnú demonštráciu, ktorú situovali na miesto stretu prívržencov slovenského fašizmu, len jej začiatok bol určený o jednu hodinu skôr.

Okrem toho mnohé zo spomenutých organizácií zorganizovali pouličné výstavy odsudzujúce praktiky fašizmu, koncerty, diskusie s pamätníkmi odboja proti fašizmu a iné akcie. Všetko spomenuté sa dialo pod heslom „Dost bolo ticha“.

Protifašistická akcia, rovnako ako demonštrácia sympatizantov Slovenskej pospolitosti a slovenského fašizmu sa 14. marca pred prezidentským palácom skutočne odohrala. Vopred informovaná polícia nasadila na udržanie poriadku

a oddelenie oboch demonštrácii viac ako päťsto príslušníkov štátnej aj mestskej polície, vodné delo, políciu na koňoch, psovodov s policajnými psami a ďalšie ozbrojené zložky. Vzhľadom k tejto skutočnosti boli obidve skupiny demonštrantov oddelené policajným kordónom a k priamemu stretu nedošlo.

Podľa správ Slovenského rozhlasu sa spomienky na Slovenský štát a prezidenta Jozefa Tisa zúčastnilo asi 150, zväčša

mom na jednej strane a šírením fašistických ideí na druhej strane.

LEN JEDINÝ

Čo sa týka posolstva politikom, jediný z vysokopostavených politikov, ktorý aspoň dodatočne zareagoval na obe demonštrácie, bol podpredseda vlády za stranu Smer-sociálna demokracia Dušan Čaplovič. Odsúdil pochod neonacistov a vyslovil sa za ich elimináciu na okraj spoločnosti. Podstatná väčšina politikov z vládnej koalície aj opozície mlčala, komentáre televízneho spravodajstva v boli „neutrálne“ v tom zmysle, že nerozlišovali medzi

sympatizantmi fašizmu a jeho odporcami a o Slovenskom štáte referovali ako o „kontroverznom štátnom útvere, ktorý ešte aj dnes rozdeľuje spoločnosť aj historikov“. Ozvali sa aj mladí historici z Ústavu pamäti národa (M. Lacko a P. Sokolovič), ktorých komentáre sú napriek slabo maskovanej snahe o objektivitu zjavne v prospech Slovenského štátu a otvorene relativizujú režim a jeho predstaviteľov.

Snáď bude vhodné uviesť malú ukážku spomenutého prístupu z komentára P. Sokoloviča: *Mnohí Tisovi kritici mu dnes vyčítajú spoluprácu s Hitlerom. Pravdou však je, že vycestoval do Berlína na stretnutie s Hitlerom až po tom, ako mu funkcionári HSLS odsúhlasili jeho cestu – aj to len s podmienkou, aby sa Nemcom nezaviazal žiadnymi zárukami o budúcnosti Slovenska. Tiso sa ich slov držal a i zočivoči obávanému Führerovi odmietol sám ultimatívne napriek nemeckým naliehaniam o prítomnosti maďarskej armády na slovenských hraniciach vyhlásiť slovenský štát.*

Na margo posledného posolstva Petra Zajaca určeného do radov polície môžeme spomenúť, že pri rovnakej príležitosti pred rokom polícia veľmi rázne reagovala na fašistický pozdrav „na stráž“, ktorým „vodca“ Kotleba oslovil svojich kumpánov. Vtedy „vodcu“ napriek jeho fyzickému odporu okamžite zatkli, predvedli na políciu a obvinili zo šírenia myšlienok extrémizmu. Pri tohtoročnej demonštrácii v Bratislave polícia na rovnaký pozdrav nereagovala, rovnako nereagovala ani na viaceré protizidovské a protirómske výrocky rečníkov.

Na dokreslenie toho, ako málo sa rozlišuje medzi odporcami a sympatizantmi slovenského fašizmu, si dovoľím opätovne

14. MAREC V BRATISLAVE

V deň výročia vzniku Slovenského štátu

mladých sympatizantov Slovenskej pospolitosti a prívržencov Slovenskej národnej jednoty vedené Stanislavom Pánisom, prítomní boli aj zástupcovia nacionalistov z Českej republiky a Nemecka.

PROTI ZÁKONU O VLASTENECTVE

Proti fašizmu a proti oslavám Slovenského štátu demonštrovalo asi tristo až päťsto občanov všetkých vekových kategórií. Prvým rečníkom bol bývalý poslanec a známy aktivista profesor Peter Zajac. Krátko zhrnul tri posolstvá, ktoré vyjadrujú myšlienky protestu.

Prvé predstavuje solidaritu s mládežou, študentmi a pedagógmi slovenských škôl, ktorí pred krátkym časom protestovali proti parlamentom prijatému zákonu o vlastenectve. Podľa tohto zákona z dielne Slovenskej národnej strany bude na slovenských materských, základných a stredných školách povinné ranné hranie štátnej hymny, vždy v prvý deň pracovného týždňa. Okrem toho budú na školách povinne visieť zarámované texty s preambulou slovenskej ústavy a štátne vlajky. Zákon odsúhlasený parlamentom ešte nevstúpil do platnosti a teoreticky by ho mohol zastaviť prezident, ktorý môže odmietnuť svoj podpis a vrátiť zákon do parlamentu. Práve toto požadovali rozhorčení študenti a pedagógovia, ktorí protestovali proti „zákonnej blbosti“ a „štátom nariadenému povinnému vlastenectvu“.

Druhým posolstvom, podľa Petra Zajaca, by mala byť otázka pre všetkých slovenských politikov: „Kde ste a prečo nie ste tu, keď sa jedná o protest proti fašizmu a ohrozenie demokracie?“ A tretie posolstvo by malo smerovať k policajnému zboru: policajti by mali rozlišovať medzi obranou demokracie pred fašiz-

(pokračovanie na str. 7)

ŠMINI (3M 9,1–11,47)

„Bylo pak dne osmého, tu zavolal Moše Aharona a syny jeho a starší Jisraele.“ (3M 9,1)

Jedním z nejdojemnějších rituálů židovského týdne je havdala (oddělení), kdy v předvečer osmého dne zpíváme jemnou a smutnou melodii na slova „Hle, Hospodin mé spásy, v něhož věřím, a proto se nebojím“ a mezi vínem, kořením a světlem svíců se loučíme s příjemným pohodlím šabatu.

Když pronášíme požehnání nad ohněm – přičemž si připomínáme, že podle učení našich moudrých stvořil oheň Adam během prvotní sobotní noci – obvykle se podíváme na nehty. Proč právě na nehty?

Nejracionálnější řešení je, že na nehtech se zrcadlí světlo svíček. Raný komentář rabiho Menachema Meiriho navrhuje, že když Hospodin stvořil Adama, celé tělo mu pokrývala silná ochranná vrstva tvořená nehty. Když Adam s Evou pojedli zakázané ovoce, krunýř spadl a zůstal jen na prstech. Jestliže se na konci havdaly modlíme za brzký příchod proroka Elijáše, v podstatě též žádáme návrat do vyššího a bezpečnějšího stavu v zahradě Eden.

Náš biblický oddíl *Šmini* začíná slovy: „Bylo pak osmého dne...“ což Raši komentuje: „Osmého dne oslav při zasvěcování Svatyně, prvního dne měsíce nisanu, to byl den, kdy byla Svatyně vztyčena...“ A téhož osmého dne se událo něco strašlivého: uprostřed bouřlivých oslav, jež následovaly poté, co sestoupil

Hospodinem vyvolaný oheň, který strávil obětinu na oltáři jako znamení toho, že ji Bůh přijímá, sežehl Boží oheň také Nadava a Avihu! Co způsobilo Hospodinův hněv a jaký je význam osmého dne, po kterém je biblický oddíl pojmenován?

Osmý den je skutečně obtěžkán významy. Vraťme se k prvnímu sedmi dnům stvoření, když Všemohoucí stvořil nebesa a zemi a vše, co je obývá. Šestého dne stvořil člověka, poté Adama a Evu umístil do zahrady Eden. První pár zhřešil, když utrhl ovoce ze stromu poznání a snědl je, čímž oddělil dobro a zlo od jejich Božího zdroje a umenšil morálku na subjektivní zkušenost, závislou na „náladě“, na tom, o čem se člověk domnívá, že je dobré/zlé pro něj/ni. Proto naše mystická literatura odkazuje k Adamově hříchu jako k činu, kterým „odstříhl výhonky“ (*kicec banetijot*).

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Pak nastal první šabatový den, zvláštní časový úsek, během něž může každý spochynout pod útěšnými křídly Boží přítom-

Mark Podwal: *Havdala*, 2009.

nosti, den, kdy Všemohoucí mluví především ke kajícím. Midraš (*Berešit raba*) nám říká, že Adam o tomto šabatu recitoval poprvé šabatový žalm, jako by pochopil, že jediná cesta zpět do ráje vede skrze nápravu a pokání.

Pak začala první sobotní noc a s ní poprvé počátek osmého dne. „Bylo to poprvé, kdy svět [a člověka] zahalila tma... A Všemohoucí připravil Adamovi dva křesací kaménky; Adam je třel o sebe a objevil se oheň...“ (*Berešit raba* 11,2). První „osmý“ den je tak paralelní k úplně prvnímu dni: prvního dne stvořil Hospodin světu světlo (*or*), osmého dne stvořil Adam pro svět oheň (*eš*).

Ale naše souvislosti jsou ještě zajímavější: během sedmi dní stvořil Hospodin svět, aby v něm mohl žít člověk; osmého dne objevil Adam – prostřednictvím ohně – jak je možné svět zlepšovat, jak svět vy-

tvořit znovu jako věrný obraz Boží. Jestliže během prvotních sedmi dní stvořil Bůh svět pro lidstvo, osmého dne při zasvěcení Svatyně vytvořili Izraelité svatý prostor – miniaturu zdokonaleného světa, v níž s nimi přebývá Hospodin.

Oheň je lidská odpověď na Boží světlo. Ale oheň je dvojsečná zbraň: může posilovat a očistit, nebo ničit; může svítit a hřát, nebo spalovat a přinášet zkázu. Požehnání nad ohněm, jež přisuzuje ohni původ od Hospodina, nám připomíná, že Bohu musíme sloužit v souladu s Jeho zákony a nesměřovat své tvůrčí schopnosti mimo Něj. Kdybychom tak činili, opakovali bychom Adamův prvotní hřích. Nebo bychom zhřešili jako Nadav a Avihu, kteří přinesli „oheň cizí, který jim (Hospodin) nebyl přikázal“. (3M 10,1) Lidské ruce oheň stvořily, ale je nám souzeno, abychom své ruce používaly k tomu, abychom svět napravovali, nikoli ničili. Proto při požehnání nad ohněm každou sobotu večer, na počátku „osmého dne“, pohlédneme na prsty. Jako připomínku, že vše – celá naše budoucnost a budoucnost světa – leží v našich rukou.

KEDOŠIM (3M 19,1–20,27)

„...milovati budeš bližního svého jako sebe sama, já jsem Hospodin.“ (3M 19,18)

Zmíněné přikázání je pravděpodobně nejznámějším z 613 přikázání obsažených v Tóře. A právě proto, že je tak významné, je nutné, abychom mu správně porozuměli. Jestliže se jedná o etický příkaz týkající se mezilidských vztahů, proč končí verš slovy „Já jsem Hospodin“? Co s tím má Hospodin společného? A je opravdu možné, abychom někoho měli rádi tak, jako sami sebe? Nejedná se zde spíše o naprosto nerealistické očekávání? A kdo je ten bližní, jehož Písmo zmiňuje? Je to soused, přítel, krajan, vyžnavač téže víry, pobožný Žid – nebo lze do této kategorie zahrnout celé lidstvo?

Řekl bych, že klíčem k náležité interpretaci je závěr verše, tedy slova „Já jsem Hospodin“. Všemohoucí charakterizuje sám sebe několikrát: „Já jsem ten, kdo tvoří světlo a tvoří tmu“ (Izajáš 45,7), „Já jsem Bůh, který tě vyvedl z Egypta, domu otroctví“ (2M 20,2). Tyto dvě události jsou základními kameny židovské víry: náš propracovaný systém požehnání a modliteb nás vede zpět k Hospodinu jako stvořiteli světa a života a naše tradiční

oslavy a rituály jsou v podstatě většinou připomínkami exodu z Egypta. Méně se ale mluví o tom, že tyto dvě převratné události jsou spolu propojené a obě slouží jako základ pro naši etiku mezilidských vztahů.

Jestliže je Bůh stvořitel, pak všechny lidské bytosti jsou stvořeny; z toho logicky plyne, že jedno stvoření nemůže „ovládat“ jiné. Kdyby tak činilo, uzurpovalo by výjimečné postavení Boha! Jestliže Hospodin je Rodič, pak my všichni na naší úžasně rozmanité planetě jsme jeho potomci. Logicky z toho plyne, že jeden sourozenec nebude ubližovat druhému. Vztah k exodu je nasnadě: Hospodin potrestal despotického tyрана a ukázal mu, že neexistuje důvod, proč by jedna lidská bytost držela druhé v otroctví.

Domnívám se, že nejpřesnější překlad/výklad našeho přikázání by měl být: „Budeš milovat bližního svého, protože je (lidská bytost) jako ty“ (v podobném smyslu vyznívá i překlad Rosenzweiga a Bubera).

Jak tento princip vyjádříme v každodenním životě? Učenci se shodují v tom, že je reálnější přikázání dodržovat v jeho negativním výkladu: nečiniť ostatním, co nechceme, aby oni činili nám (Hilel, Ramban).

Buber zdůrazňuje, že v hebrejském textu je mezi podmětem (ty) a předmětem (bližního) použita předložka *le* (*le-reacha*) nikoli *et*, jak je v hebrejštině běžné u 4. pádu. Vyvozuje z toho, že bližní nemůže být předmětem, něčím, co jen neosobně vidíme nebo s čím nakládáme, ale vždy tím, k čemu se musíme přiblížit, vztahovat. Když zapomeneme, že náš bližní je stvoření Boží jako my, navozujeme nelegitimní vztah „já–to“ namísto biblického „já–ty“.

Z této perspektivy tvrdím – společně s *Tosafot Jom Tov* a ravem Chajimem Vitalem – že našim bližním rozumíme i lidi odlišné víry. Koneckonců text neříká „svého bratra“. Etymologie slova bližní *re'a* dokonce naznačuje, že pojem může zahrnovat někoho, kdo je zlý (*ra*).

Zdá se, že univerzální pojetí přikázání „budeš milovat bližního svého...“ i celé Tóry je přesně to, co měl na mysli rabi Šimon ben Azaj, když rozšířil slavný výrok rabiho Akivy:

„Rabi Akiva říká: ‚Budeš milovat bližního svého jako sebe sama‘ – to je nejzákladnější princip Tóry.

Řekl Ben Azaj: ‚Toto jest výčet rodopisu Adamova (1M 5,1) – to je ještě významnější princip (a také základ pro naše přikázání).“

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – duben 2010

Staronová synagoga

2. 4.	pátek	začátek šabatu	19.17 hodin
3. 4.	sobota	ŠABAT CHOLHAMOED PESACH 2M 34,1–26 hf: Ez 37,1–14 ŠIR HASIRIM mincha	19.00 hodin
		konec šabatu	20.25 hodin
4. 4.	neděle	předvečer 7. den Pesach	19.20 hodin
5. 4.	pondělí	7. DEN PESACH mincha maariv	19.30 hodin 20.29 hodin
6. 4.	úterý	8. DEN PESACH MAZKIR mincha	11.00 hodin 19.30 hodin
		konec svátku	20.31 hodin
9. 4.	pátek	začátek šabatu	19.28 hodin
10. 4.	sobota	ŠMINI 3M 9,1–11,47 hf: 2S 6,1–19 perek 1 mincha	19.10 hodin 20.38 hodin
		konec šabatu	20.38 hodin
11. 4.	neděle	JOM HAŠOA	
14. 4.	středa	1. den Roš chodeš ijar	
15. 4.	čtvrtek	2. den Roš chodeš ijar	
16. 4.	pátek	začátek šabatu	19.39 hodin
17. 4.	sobota	TAZRIA – MECORA 3M 12,1–13,59; 14,1–15,33 hf: 2Kr 7,3–20 perek 2 mincha	19.20 hodin 20.50 hodin
		konec šabatu	20.50 hodin
18. 4.	neděle	JOM HAZIKARON	
19. 4.	pondělí	JOM HACMAUT – Den nezávislosti Izraele	
23. 4.	pátek	začátek šabatu	19.50 hodin
24. 4.	sobota	ACHARAJ – KEDOSIM 3M 16,1–18,30; 19,1–20,27 hf: Am 9,7–15 perek 3 mincha	19.30 hodin 21.03 hodin
		konec šabatu	21.03 hodin
30. 4.	pátek	začátek šabatu	20.01 hodin
1. 5.	sobota	EMOR 3M 21,1–24,23 hf: Ez 44,15–31 perek 4 mincha	20.00 hodin 21.31 hodin
		konec šabatu	21.31 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

4. 4.	neděle	předvečer 7. den Pesach	19.10 hodin
5. 4.	pondělí	7. DEN PESACH	9.00 hodin
		předvečer 8. den Pesach	20.20 hodin
6. 4.	úterý	8. DEN PESACH MAZKIR	9.00 hodin 11.00 hodin

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

V sobotu 3. 4. v 10.30 hod. pesachový šachrit s rabínem Moshe Yehudaiem.

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin,

kromě 23. 4., kdy se koná bohoslužba s rabínem Kučerou v restauraci Mánes.

Více informací na www.bejsimcha.cz nebo na tel. čísle 724 027 929.

VŠECHNO NENÍ JEN CHEMIÍ

Rozhovor s šéfdirigentem České filharmonie Elijahuem Inbalem

Dirigent ELIJAHU INBAL se narodil roku 1936 v Jeruzalémě. Studoval hru na housle, kompozici a dirigentství v Izraeli a v Evropě (konzervatoř v Paříži a hudební školu v Nizozemsku, kde ho vedl legendární dirigent Sergiu Celibidache). Poté, co r. 1963 zvítězil v dirigentské soutěži Guida Cantelliho, působil v Itálii, od roku 1965 hrál s Londýnským filharmonickým orchestrem a dalšími britskými tělesy. V letech 1974–1990 byl šéfdirigentem Symfonického orchestru ve Frankfurtu, v letech 1984–1989 vedl orchestr divadla La Fenice v Benátkách a zároveň byl dirigentem Frankfurtského rozhlasového symfonického orchestru. V roce 2008 se stal šéfdirigentem Metropolitní symfonie v Tokiu, od sezony 2009–2010 působí též jako šéfdirigent České filharmonie. E. Inbal je známý především jako interpret Gustava Mahlera, ale proslavil se také svými nahrávkami Antona Brucknera, Giuseppe Verdiho, Claude Debussyho, Maurice Ravela, A. N. Skrjabinu, Roberta Schumanna, Hectora Berliozu a Dmitrije Šostakoviče.

Pane Inbale, mohl byste říci, co znamená v překladu vaše příjmení?

Něco vám povím: tohle není moje původní jméno, to zní Elijahu Josef. Obyčejné jméno, které se navíc lidem pletlo – jestli Josef Elijahu, nebo Elijahu Josef. Když jsem se rozhodl, že chci být dirigentem, řekl jsem si, že musím mít jméno, které si lidé zapamatují. Vybral jsem si Inbal, což znamená srdce zvonu. To slovo pochází z Mišny. Právě srdce dává zvonu zvuk, a to mi připadalo podobné, jako je posláni dirigenta – rozeznít orchestr.

Z jaké rodiny pocházíte? Byli mezi vašimi příbuznými nějakí hudebníci?

Rodiče přišli do Erec Jisrael zhruba v téže době, na počátku 20. století. Byli hodně mladí. Otec se narodil v Adenu, jemenském přístavu u Rudého moře, což byla tehdy britská kolonie. Matčina rodina má kořeny v Damašku. Seznámili se a vzali poměrně brzy. Oba pocházeli z velmi pobožných rodin, v rodině mé matky byla spousta rabínů, jeden strýc byl slavný mystik, který zastával funkci *roš ha-mekubalim* – vrchního rabína v jeruzalémské synagoze, kterou navštěvovali kabalisté. Byl úplně vyzáblý, průsvitný, jako by na něm nebylo nic materiálního. Ostatní strýčkové byli rabíni chazanové nebo šocheti, náboženství bylo jejich profesí. Hodně

jich také vyučovalo ve studovnách, midrašách.

V tomhle prostředí jsem vyrůstal a hudbu jsem přirozeně poznal v synagoze. Zpíval jsem v synagogálním sboru a ve čtyřech letech jsem už zpíval sólo. Byl jsem takové zázračné dítě, *wunderkind*; traduje se, že v roce a půl jsem četl v synagoze z Tanachu. Nejprve jsem chodil do náboženské školy a v osmi letech jsem přestou-

Elijahu Inbal. Foto Česká filharmonie.

pil do normální školy. Protože jsem byl asi opravdu dobrý žák, několik tříd jsem přeskočil a strčili mě mezi desetileté děti. Takže jsem byl ze všech nejmladší, nejmenší, nejslabší a obrovská citlivka. Tehdy jsem se začal zajímat o hudbu. Mezi náboženskou a normální školou jsem chodil rok a půl do ješivy. Tam se mnou pro změnu chodili patnáctiletí kluci. Tohle bylo moje dětství.

Jak jste to snášel? Nefrustovalo vás to?

Nevím. Věděl jsem, že to není normální, ale tragicky jsem to nebral. Vadilo mi, že svým spolužákům nestačím ve sportu, že je zajímají jiné věci než mě, to se projevovalo hlavně v době, když oni začali chodit za děvčaty a já byl pořád ještě malý kluk. Intelektuálně jsem jim ale stačil.

Projevovaly se ve škole různé mezi Aškenázy a sefardskou komunitou?

Samozřejmě. Z historie víte, že byly doby, kdy Sefardé byli mnohem vyspělejší než Aškenázové, měli úžasnou kulturu, byli to vědci, učenci, umělci. V Izraeli pak nastal pravý opak: ruští sionisté, Poláci a Němci

se tam cítili jako králové a na Sefardy, kteří přicházeli z jižní Evropy a z Orientu, se dívali hodně svrchu. Když jsem chodil na střední školu, a to byla nejlepší střední škola v Izraeli, učilo se tam ve třídě třicet aškenázských dětí a čtyři Sfaradim. Primitivní Aškenázové – samozřejmě, že všichni takoví nebyli – se nám posmívali. Ale posmívali se i Aškenázové mezi sebou: starousedlíci Rusům, pak Polákům, pak Němcům, pak Rumunům – ti byli na žebříčku nejnižší. A až za nimi byli Sefardé – nejrespektovanější mezi nimi byli Židé ze Španělska, Itálie, Bulharska, ale i Iráku nebo Egypta. Za nižší byli považováni Maročané, Alžířané, Tunisáné, to už byla hodně nízká třída. A ještě níž se nacházeli Židé z Kurdistanu, to bylo dno. Když chtěl člověk někomu nadávat, řekl mu: „Jseš Kurdi!“ Ale ještě níž než Kurdi byli Urfali! To je někde v Turecku. Na kluky z Urfali si troufli i Kurdové a pořád se s nimi prali.

Ted' se na tomhle pomyslném žebříčku nejnižší nacházejí Rusové. Takže kruh se uzavřel.

Ano. Ti, co byli nejvyšší, jsou nejnižší. Ale podobné vztahy mají třeba Japonci ke Korejcům nebo Španělé k Portugalcům. Asi je to lidská povaha, potřeba se nad někoho vyvyšovat.

Studoval jste kompozici u skladatele Ben-Chajima. Jak na vás působil?

Byl to první velký izraelský skladatel. Pocházel z Mnichova, ale inspiroval se především orientální lidovou hudbou, třeba i jemenskou, kterou jsem znal od otce. Vstřelil orientální sefardskou muziku a rozvinul nový idiom izraelské hudby. Opustil západní hudební styl, který znal, a hledal kořeny v lidové sefardské muzice. Ovlivnil tím řadu dalších skladatelů.

Domníváte se, že kombinace pozdně romantické německé hudby a lidové sefardské hudby byla šťastná?

Nejednalo se o kombinaci! Používal samozřejmě techniku, jíž se naučil na Západě, ale pro kompozici bral pouze místní idiom, z něhož vytvořil nový hudební jazyk.

Vezměme Bartóka. Čerpal z arabské hudby, z rumunské hudby, kde z čeho. Ale vytvořil to vše a vytvořil novou bartókovskou hudbu. Něco zcela originálního. Ben-Chajim se inspiroval lidovou hudbou a vytvořil také něco zcela originálního. Přitom se nenechal ovlivnit Mozartem ani Beethovenem, ačkoli vyrostl v Německu, ba ani aškenázskou lidovou hudbou, protože ta je ovlivněná původním evropským

prostředím. Odtud převzal techniku symfonie, ale nikoli obsah hudby, ten je zcela izraelský, inspirovaný výhradně lidovou sefardskou hudbou, která se zrodila na Blízkém východě. Není to tedy kombinace folklorních a dalších vlivů, ale nový jazyk, který je na těchto původních pramenech založený.

Do jaké míry slyšíte židovské motivy ve skladbách Gustava Mahlera?

Samozřejmě že v nich slyším synagogální hudbu, klezmer, ale také rakouský a německý folklor, slovanský folklor, české lidovky nebo vojenskou hudbu, kterou slychal v mládí. Všechno vstřebával a vznikl z toho Mahler.

Udržujete kontakty s rodnou zemí? Učíte tam, koncertujete?

Zpočátku jsem měl v Izraeli spoustu koncertů, dirigoval jsem Izraelskou filharmonii, s níž jsem odehrál na dvě stovky koncertů. Když jsem začal pracovat v jiných orchestrech jako šéfdirigent, ve Frankfurtu, v Itálii, nezbývalo mi tolik času, jezdil jsem tam méně a dneska tam diriguji zcela výjimečně. Ale nestěžuji si. V Izraeli jsem hrál opravdu hodně a postupně jsem se prostě přesunul do Evropy.

Jak se vám spolupracuje s Českou filharmonií?

Dirigoval jsem ji mnohokrát už před svým angažmá, pokaždé se nám hrálo dobře. Když se mě pak Václav Riedlbauch, tehdy šéf filharmonie, zeptal, zda bych tu nechtěl působit jako šéfdirigent, moc jsem neváhal. Jenže pak přišly problémy, když se Riedlbauch dohadoval s hudebníky o autorských právech na nahrávky, a nakonec z postu šéfa odešel. Já jsem chtěl pracovat s ním. S novým vedoucím jsme se zpočátku nepohodli, ale dnes je situace lepší, vycházíme spolu, pracují tu rád.

Můžete porovnat svou práci v Praze s předchozím působením ve Frankfurtu? Cítíte tu jiné vlivy, jiné směřování?

Vlastně nezáleží na tom, s jakým orchestrem pracuji, jestli je v Berlíně, Vídni nebo ve Filadelfii. Pracuji pokaždé stejně, nedělám žádné rozdíly. Považuji mě za přísného dirigenta, jsem perfekcionista. Když se mi něco nezdá, opakujeme jednu část, dokud nejsem spokojený. Když jsem byl mladý, dirigoval jsem průměrné orchestry a ty, když se člověk dotkne určité hranice, už nemohou dál. Jen kvalitní orchestry jsou schopné se zlepšovat, pracovat na sobě a dosahovat vynikajících výsledků. A to je u zdejší případ.

Co pro vás znamená česká kultura?

Pro mě je česká kultura spojená s kulturou židovskou. Když jsem studoval, četl jsem hodně o české židovské komunitě, o středoevropské židovské komunitě, o obcích v Itálii, ve Španělsku. Hodně mě to zajímalo. Praha, to pro mě byl Franz Kafka, a i když psal německy a byl Žid, nějak ho беру jakou součást české kultury. Kdo ví, jaká společnost by se vyvinula, kdyby nepřišli nacisté, kdyby nebyl antisemitismus. V Čechách, ale především v Německu by se všichni ti slavní umělci, spisovatelé, vědci zřejmě stali součástí většinové společnosti, neboť o své židovství se nijak zvlášť nezajímali. Zůstali by jen ti ortodoxní. Vezměte Einsteina, pochybují, že by z Německa odjízďel, kdyby k tomu nebyl donucen.

Vy sám se o své židovství zajímáte? Hovořil jste o svých předcích kabalistech...

Vším jsem prošel. Hodně jsem meditoval, kabala je vlastně soustředění, meditace. Ale když jsem skončil základní školu, to mi bylo dvanáct, rozhodl jsem se, že svět je materiální. Stal se ze mne materialista. Náboženství jsem opustil. Ale později jsem pochopil, že třeba hudba rozhodně nemůže být materiální. Vrátil jsem k náboženství, ale v obecném smyslu. Neříkám, že jsem žid nebo buddhista nebo něco jiného. Ale tvrdím, že svět nemá materiální vysvětlení.

Evolucionisté říkají, že celý vývoj světa záleží jen na souhře náhod a vývoji určitých podmínek, že díky tomu vznikl život. S tím se nemohu smířit a dnes už i někteří vědci mluví o tom, že i příroda, i materie obsahují kreativní impulzy. Tohle pak člověk vede k tomu, co Einstein nazýval inteligentním plánem (*intelligent design*), k Platonovým idejím či k Bohu. Nevím. Prostě jen nevěřím tomu, že inspirace, láska, umění jsou pouze projevy toho, že v nás fungují nějaké chemické procesy. Když diriguji, mám pocit, že se přibližuji vyšším sférám, o což usilovali kabalisté. Že jsem v kontaktu s jiným světem, a to nelze vysvětlit jen chemickými reakcemi. O tom jsem přesvědčen.

Jaké jsou vaše plány do budoucna?

Příští sezonu plánujeme hlavně mahlerovský cyklus, jeho symfonie, ta další, třetí sezona bude rozmanitější: chceme připomenout další výročí, například Igora Stravinského, který byl ve své době významnou součástí francouzské kultury, Ference Liszta a další autory. Ještě uvidím.

ALICE MARXOVÁ, AVIEZER TUCKER

14. MAREC V BRATISLAVE

(dokončení ze str. 3)

odcitovat Sokoloviča: *Formovaniu obrazu Slovenskej republiky z rokov 1939–1945 dnes neprospieva ani fakt, že pri príležitosti 14. marca sú najviac viditeľní extrémisti na oboch stranách – či už na ľavej alebo pravej. Je to však dôkaz, že pri jej hodnotení dodnes nad racionálnymi argumentmi prevládajú ideologické aspekty.*

SYMPATIE

K SLOVENSKÉMU ŠTÁTU

Slovenska verejnosť prejavila o akcie len minimálny záujem a mlčanie mnohých politikov znamená neraz skôr prejav sympatie k Slovenskému štátu, ako jeho odsúdenie. Typickým príkladom poslednej skupiny sú politici zo Slovenskej národnej strany, predovšetkým predseda strany Ján Slota aj podpredsedníčka Anna Belousovoová. Strana je dnes súčasťou vládnej koalície a z tohto dôvodu sú dnes (na rozdiel od minulosti) jej politici vo svojej rétorike zdržanliví, pretože premiér Róbert Fico sa o Slovenskom štáte vyjadril ako o fašistickom. Ján Slota aj Anna Belousovoová toto označenie rozhorčene odmietajú a oslavné výroky predstaviteľov Slovenskej národnej strany na adresu Slovenského štátu a prezidenta Tisa by zaplnili mnoho riadkov. Avšak aj za stranu Smer-sociálna demokracia sedí v parlamente minimálne jeden poslanec (Ján Podmanický), ktorý svoje sympatie k prezidentovi fašistického štátu Jozefovi Tisovi vyjadril verejne. Napriek tomu sa jeho meno na kandidátnej listine do júnových parlamentných volieb nachádza na dobre zvoliteľnom mieste.

Nejasný a vágny postoj k slovenskému fašizmu možno pozorovať aj zo strany opozície: nikdy nezaujala vyhranený postoj k slovenskému fašizmu a spomedzi troch parlamentných opozičných strán má negatívny postoj k Slovenskému štátu jedine Strana maďarskej koalície (SMK). To isté platí aj smerom k vlasteneckému zákonu – opozícia, s výnimkou SMK nebola proti tejto „zákonnej blbosti“. Tak ako v minulosti, aj dnes je na Slovensku nepredstaviteľné, aby proti slovenskému fašizmu vystúpila katolícka cirkev. Niečo podobného, ako vystúpenie kardinála Miloslava Vlka na Maiselovej ulici v Prahe na výročie krištáľovej noci v roku 2008, kedy vysoký predstaviteľ cirkvi vyslal jasný signál o tom, aký je jeho postoj k fašizmu, na Slovensku asi nikdy neuvidíme.

(Obrazová reportáž z oboch demonštrácií v Bratislave, protifašistickej aj fašistickej, sa nachádza na webovej stránke: www.uzno.sk.)

JARO FRANEK

PO STOPÁCH ŠTETLU

Pohlednice z New Yorku II

Vedle mnoha nejrůznějších židovských pamětihodností Manhattanu má jedna část města pro židovskou komunitu USA zcela zvláštní význam. Není nijak výstavná, spíše působí dojmem poněkud zanedbané a zčásti opuštěné čtvrti. Několik podélných a příčných ulic s cihlovými bloky tří až čtyřpatrových domů na východní straně dolního Manhattanu se rozkládá mezi Canal a East Houston Street, které kdysi tvořily jeho severní hranici. Na tuto stranu ostrova byli přistěhovalci přivázeni poté, co úspěšně prošli kontrolou imigračních úřadů na Ellis Islandu. A právě tato čtvrt se stala po r. 1880 prvním útočištěm statisíců východoevropských židovských přistěhovalců. S Lower East Side sousedí další přistěhovalecké čtvrti – na západě Little Italy, od jihu sem již delší dobu pronikají obyvatelé Chinatownu.

Mezi lety 1885 a 1899 v New Yorku přistálo 417 000 Židů a většina z nich zde také zůstala. Do roku 1911 tvořili přes čtvrtinu manhattanských obyvatel a více než půl miliónu z nich žilo v Lower East Side. Čtvrt byla přeplněná se vším, co takové nahromadění obyvatel přináší. Imigranti bydleli s početnými rodinami v malých místnostech v řadách nájemných domů, které lemovaly nedlážděné ulice a byly navrženy tak, aby se v nich mohlo ubytovat co nejvíce lidí.

V NÁJEMNÍM DOMĚ

Čtvrt Lower East Side protíná Delancey Street, kdysi jedna z hlavních tepen židovské čtvrti, kde na rohu s Orchard Street najdeme neobyčejné *Lower East Side Tenement Museum*, které sice nemá žádné expozice, ale každou půlhodinu organizuje procházky po zdejší čtvrti spojené s prohlídkou jednoho ze starých činžáků v Orchard Street 97. Tento starý dům se uchoval uvnitř v podobě, jakou měl koncem 19. století. Mezi lety 1863 až 1935 jím prošlo na 7000 obyvatel dvaceti různých národností. Místním aktivistům se dům podařilo uchránit před demolicí a dosáhli toho, že byl prohlášen za Národní historickou památku. Po úz-

kém a příkrém dřevěném schodišti se návštěvník dostane do malých, na sebe navazujících místností s nízkým stropem. Pouze jedna má okna do ulice nebo na dvůr, zatímco ostatní s kuchyní a ložnicemi se ztrácejí v temnotě, jen matně osvětlované petrolejkami. Příbytky jsou zařízeny nábytkem, kamny a nádobím z různých dob,

Lower East Side v době své slávy. Foto archiv.

staré otrhané tapety na dřevěných příčkách jsou uchovávány pietně v omšelém stavu. V těchto maličkých prostorách se tísnily početné rodiny s řadou dětí v nevalných hygienických podmínkách. Topilo se jen v kuchyňských kamnech, uhlí a dřevo byly příliš drahé. Za horkých letních dnů se spalo na střeších nebo přímo na ulici.

V úzkém vzájemném kontaktu zde žilo hned několik komunit – v domě č. 97 především irská a židovská. Na základě průzkumu starých nájemních knih se podařilo zjistit, kdo a kdy který příbytek obýval, kolik členů měla která rodina, jaké bylo jejich zaměstnání, osudy a způsob života od složení jídelníčku až po obvyklé dětské nemoci a způsoby jejich léčení. Ve srovnání s chudými irskými přistěhovalci Židé

většinou brzy získali lepší výdělek a mnozí se uplatnili ve specializovaných profesích, zejména v krejčovských dílnách a oděvním průmyslu. Ostatní se živili jako hauzírníci s vozíky, kterých zde kolem roku 1900 bylo více než 25 000. Povoziectví nabízelo sice skromné živobytí, ale poskytovalo větší nezávislost. Svě zboží tito obchodníci nabízeli v přeplněných stáncích na ulicích, kde bylo k dostání cokoli od tkaniček do bot a límců až po čerstvé maso a zeleninu. Někteří dokázali ušetřit dost na to, aby si mohli otevřít malý krámk. Podobně jako v štetlech ve staré vlasti byl trh střediskem života komunity, každý zde žil na ulici, kde bylo alespoň trochu čerstvého vzduchu a společnosti krajanů.

Dobrou ukázkou osídlení je právě Orchard Street, která bývala centrem židovské čtvrti a jedním ze středisek židovské oděvní výroby – na rohu s příčnou Grand Street bývalo v budově s litinovým průčelím sídlo obchodního domu *Ridley's*, před sto lety jednoho z nejmódnějších maloobchodů ve městě. Na rohu s Hester Street 71 bývala od roku 1898 *Public School 42*, největší škola výuky angličtiny pro přistěhovalce. Nedaleký rozlehlý nájemní dům bratří Herterů 14–16 Orchard Street má fasádu ozdobenou motivy Davidovy hvězdy. Na rohu s Canal Street stojí zase banka *Sendera Jarmulowského* (postavena 1912), v níž si přistěhovalci ukládali peníze a šetřili na lodní lístky pro své příbuzné na cestu do Nového světa. V Delancey Street 101 sídlí *Buranelli Hat Company*, kde se prodávají pravé anglické buřinky stejně jako kovbojské stetosony nebo chasidské černé klobouky různých tvarů. Škoda, že staré zástavbě v Lower East Side již dlouho hrozí vykoupení, demolice a zásadní modernizace, která zničí poslední zbytky zdejší atmosféry.

ELDRIDGE STREET SYNAGOGUE

Až téměř na jižní hranici Lower East Side, odkud dnes do bývalých židovských ulic stále více pronikají čínské obchody, najdeme *Eldridge Street Synagogue*, nejvýznamnější památku čtvrti. Byla to první a nejvýstavnější synagoga z těch, které si vystavěli příslušníci silné vlny emigrantů po roce 1880, kterou vyvolaly pogromy v Rusku; 80 %

dnešních amerických Židů je potomky přistěhovalců z této doby. V letech 1886/87 synagogu postavili v novorománském a maurském slohu ze světlých cihel a s velkým růžicovým oknem v průčelí zdejší stavitelé bratři Herterové, prvním představeným se stal bankéř Sender Jarmulowsky. Pro většinu přistěhovalců představovala první setkání s místní židovskou obcí, byla jakýmsi znamením podpory z její strany.

Do synagogy se vstupuje z ulice po schodech nejprve do předsíně a nízkého suterénu, ve kterém je umístěna zimní modlitebna – v její ženské části je interaktivní instalace o historii zdejší čtvrti a životě místní židovské komunity (ale připomínají se i zdejší skupiny irských, italských a čínských přistěhovalců). Dvě dřevěná schodiště vedou ze suterénu na galerii pro ženy, odkud se naskýtá výhled do neobyčejně prostorného sálu s mohutným svatostánkem a širokou bímou uprostřed, nejspíše inspirovaného synagogou *Bevis Marx* v Londýně. Provedení je však již zcela odlišné – kopulemi klenutý interiér pokrývá dekorativní výmalba v maurském slohu, vnitřní zařízení včetně svatostánku, bimy, řad sedadel a parapetů balkonů je vyřezávané z přírodního dřeva, interiér osvětlují bohatě zdobené mosazné lustry a nástěnné svícní, okna jsou zasklena barevnými vitrážemi s motivy Davidovy hvězdy – vše dohromady působí impozantním dojmem. Prohlídku s podrobným komentářem zabezpečují členky místní komunity, které mimochodem všechny již také navštívily Prahu.

Eldridge Street Synagogue byla znovu objevena roku 1986, v době 100. výročí své existence. Tehdy se již nepoužívala, byla

Průčelí Eldridge Street Synagogue.

uzavřena, okna byla rozbitá, omítka padala, uvnitř se uhnízдили holubi. Místní ochránci památek tehdy objevili kvalitu její architektury, ale hlavně její historický význam – našli v ní významnou památku nejen židovské komunity, ale i ostatních skupin přistěhoval-

ců, pro něž se tato čtvrt stala branou ke svobodě a příležitosti změnit svůj život. Zachráněním se s podporou *American Historical Society* podařilo zabránit přestavbě chrámu a získat prostředky na jeho obnovu. Citlivá a nákladná rekonstrukce byla dokončena až na podzim 2007, kdy byla synagoga zpřístupněna veřejnosti; o rok později byla vyhlášena Národní historickou památkou, *National Trust for Historic Monuments* jí udělil *Preservation Award 2008*, získala ocenění jako nejlepší z 10 architektonických projektů roku 2008 a *American Association of Museums* jí udělila *Gold Muse Award* za neobyčejně šťastně řešenou interaktivní instalaci. Dnes synagogu v Eldridge Street užívají o šabatech a svätících členové kongregace ze širokého okolí, o nedělích a všedních dnech je přístupná veřejnosti jako muzeum (ani dnes ještě není rekonstrukce zcela dokončena, zbývá obnovit obrovskou rozetu ve východním průčelí, od roku 1945 provizorně zazděnou luxorkami).

Těsně soužití jednotlivých komunit přistěhovalců dokládají i osudy dalších synagog. *Białystocká synagoga* na východním konci Grand Street byla původně metodistickým kostelem z roku 1826. Roku 1905 ji koupili židovští přistěhovalci z bíloustockého vojvodství a vyzdobili ji barevnými vitrážemi, vyřezávaným svatostánkem a nástěnnými malbami se znameními zvěrokruhu a pamětihodnostmi Svaté země. Opačný případ představuje bývalá synagoga na rohu Rivington a Forsyth Street, přeměněná na kostel hispánské komunity. V nedaleké Broome Street najdete *Beth Hamedrash Hagadol*, asi nejvýznamnější zdejší ortodoxní synagogu.

Jednou z nejvýznamnějších, ale málo známých pamětihodností Lower East Side je malý hřbitov nedaleko Chatham Square, nejstarší židovský hřbitov v New Yorku a asi i celých Spojených státech. Byl založený sefardskými Židy, kteří se do New

Yorku přestěhovali z Brazílie, kde jim hrozilo vyšetřování inkvizice. Příchod prvních třidvaceti rodin, které připluly na lodi St. Catherine počátkem září 1654, znamená počátek trvalé existence židovské komunity v Americe.

DELIS A DAIRY

Za americké občanské války přestěhoval Isac Gellis svoji výrobu košer párků z Berlína do Essex Street v Lower East Side a to

Katz's Delicatessen na East Houston Street.

byl prý počátek židovských delikates v Americe. Obchody s rychlým občerstvením zvané *Delis* nebo *Dairy* se rychle rozšířily po celé zemi a byly velmi populární. Orson Welles prý říkal: „V Hollywoodu máme skvělé delikatesy, bez *pastrami sandwiches* by tu nikdy nevznikly žádné filmy.“ *Delis*, které podávají maso, nenabízejí mléčné výrobky, jiné *delis* – vlastně *dairy* – se specializují na mléčnou stravu a místo masa prodávají uzené ryby a herinky. Charakteristickým sortimentem *delis* je uzené maso, salámy a párky, nasolený hovězí jazyk a *pastrami* – marinovaný plátek hovězího obalený v pepři a koření a pak uzený (existuje také rumunské *pastrami*, to je ale skopové a před jídlem se vaří). Dalšími specialitami jsou *knishes*, brambory nebo knedlíky, plněné nejrůznějšími sýrovými nádivkami nebo *kashou*. Ačkoli *delis* prodávají svá jídla v bufetu, většina má dnes celé restaurace se širší nabídkou vařených jídel a stejně rychlou obsluhou. *Knishes* i sendviče se podávají s nezbytnými *pickles* – nakládanými solenými okurkami a rajčaty, které jsou považovány za charakteristický doplněk každé východoevropské kuchyně.

Do poloviny třicátých let bylo prý v New Yorku na 5000 *delis* – některé s velmi dlouhou tradicí. Nejznámější z těchto restaurantů je newyorský *City's Ratner's*, který existuje od roku 1905.

(pokračování na str. 11)

HOSTEM NA JEDNU NOC

Ke knize Claudia Magrise Daleko odkud

Mottem nejnověji v češtině vydané eseje italského germanisty a spisovatele Claudia Magrise je anekdota, v níž si dva Židé snad kdesi ve východní Evropě povídají o svých plánech do budoucnosti, přičemž jeden z nich nahlas přemýšlí o tom, že se přestěhuje do Ameriky. „A to chceš vážně odjet tak daleko?“ ptá se jej druhý. „Daleko odkud?“ opáčí první.

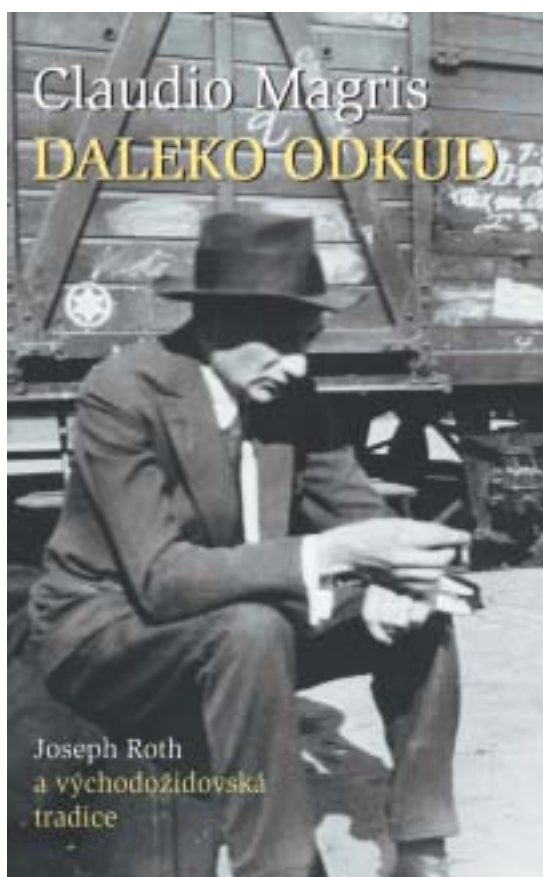
Pointa tohoto bolestně výstižného židovského vtípu dala i název celé Magrisově knize, která je sice primárně věnována světu próz rakousko-židovského spisovatele Josepha Rotha, současně je však i širší reflexí přelomových dějinných okamžiků židovské kulturní přítomnosti ve střední Evropě. Daleko odkud – tato dvě slova vyslovená s otazníkem na konci poukazují s posmutnělou ironií na cosi velmi podstatného: totiž na absenci středobodu, domova, na vykořeněnost a nejistotu, jež jsou v Magrisových očích základním rysem nejen židovského života v diaspoře, ale i moderní situace člověka vůbec. Obě tyto roviny, univerzální a židovská, se právě v díle Josepha Rotha pozoruhodným způsobem prolínají a je Magrisovou zásluhou, že k této zvláštní synkrezí upoutal pozornost právě svou esejí *Daleko odkud*. Kniha, která vyšla v Itálii v roce 1971 a vzbudila vlnu zájmu o dosud téměř neznámé Rothovo dílo, vychází nyní s téměř čtyřicetiletým odstupem v českém překladu Gabriely Chalupské a Kateřiny Vinšové.

BADATEL „STARÉ ŠKOLY“

Ačkoli je esej *Daleko odkud* dodnes považována za zásadní studii k Josephu Rothovi, kniha nemá podobu klasické literárněhistorické monografie. Claudio Magris, jinak též profesor německé literatury na univerzitě v Terstu a přední odborník na oblast střední Evropy, zde využívá postupy, jež jsou vlastní i dalším jeho knihám. Ty se také často pohybují na rozhraní esejistiky a beletrie – z nejnámějších v češtině dostupných děl můžeme jmenovat například *Dunaj*, jakýsi kulturněhistorický cestopis po proudu středoevropského veletoku. *Daleko odkud* se sice řadí spíše k odborným Magrisovým pracím, k akademičnosti má ovšem daleko: autor nezastírá osobní zaujetí a literatura je mu

podnětem k promýšlení základních témat, jež mohou skrze dějiny promlouvat k naší dnešní situaci. Magris je v tomto ohledu badatelem „staré školy“, která v literatuře hledá přesah a vnitřní pravdivost – a podobné reflexe mají v knize své místo vedle čistě literárních analýz a erudovaných výkladů přibližujících společensko-kulturní kontext, v nichž Rothova díla vznikala.

Pozoruhodná je přitom nesmírná šíře záběru, již Magris v esejí prokazuje. Text, který je strukturován tematicky do čtyř

kapitol a v zásadě chronologicky sleduje základní přesuny ohnisek Rothovy románové tvorby, je plný různých odboček a exkurzů a vyznačuje se jednou poetickou rozvolněností, podruhé schopností hutně a výstižně abstrahovat či nalézat překvapivé souvislosti. Vedle Rotha se tak na stránkách knihy setkáme s řadou slavných i pozapomenutých autorů jazyka jidiš, s německými, americkými či ruskými židovskými spisovateli a pro úplnost evokace atmosféry doby neváhá Magris sáhnout i k jiným oblastem umění, například k malířství (Chagall) či k filmu (Chaplin). Jakousi ústřední trojici autorů, jejichž re-

akci na proměnu situace židovství v moderních podmínkách autor opakovaně srovnává, tvoří vedle Rotha také Franz Kafka a Isaac Bashevis Singer. Nutno poznamenat, že mnohdy právě tyto odbočky, postřehy poznamenané jen tak na okraj a vedlejší linie úvah jsou na knize tím nejpodnětějšími a činí z její četby zajímavé intelektuální dobrodružství.

Pokud jde o samotnou interpretaci Rothova literárního vývoje, Magris jej sleduje současně na několika úrovních – vedle proměn formy, koncepce postav a prostředí si všímá i Rothových politických stanovisek, která v průběhu jeho života opsala složitou dráhu od levicového anarchismu až k monarchismu a tradicionalismu, nebo

také jeho náboženských postojů – jak známo, Roth se rád označoval za „katolíka s židovským mozkiem“, popřípadě za „věřícího katolíka, pro něž je židovství existenciální podmínkou“. Ukazuje přitom soudržnost a logiku tohoto směřování, stejně jako se mu daří smysluplně interpretovat Rothův zdánlivě paradoxní literární vývoj od moderní „antiepiky“ k tradičnímu „chassidskému“ způsobu vyprávění.

HOST NA JEDNU NOC

Základní klíč k interpretaci Rothova díla nachází Magris v kritice modernity, spojené s rozpadem hodnot, odcizením a technologizací jedince a celé společnosti, a v Rothově jednou sentimentální, podruhé rezignovaně skeptické nostalgii po zanikajícím světě východního židovství. Tato nostalgie zůstává přitom ve většině Rothových děl zastřená, avšak Magris ji svou analýzou pečlivě dokládá. Proč právě židovství – a to židovství východoevropské, nikoli západní asimilované, nakažené úpadkem moderní civilizace – představovalo pro Rotha zásadní alternativu? Magris především poukazuje na to, že díky jisté uzavřenosti štetlu a odolnosti vůči dějinným proměnám se ve východožidovských komunitách čas jaksi zastavil, a proto dokáže každá konfrontace Žida z východu se západní společností skrze kontrast a rozpor poukázat výjimečně ostře na neuhyby doby. Jednotlivé aspekty západního úpadku Magris pojmenovává a ilustruje na Rothových textech – ať už jde o celospolečenské jevy, jako masová kultura, všeobecně vládnoucí měšťácká povrchnost či vítězství různých nacionalismů (Roth po celý život nacionalismus nenáviděl a tíhl ke kosmopolitismu a univerzalismu, ať už ho představovalo ži-

dovství, katolictví či habsburská říše), anebo o krizi na osobní rovině, v podobě vykořenění, ztráty domova, absence smyslu. Magris si například všimá toho, že v Rothových románech často modernitu reprezentuje generace „synů“, kteří symbolicky opouštějí tradiční svět otců, avšak sami zůstávají bezdětní – Magris zde spatřuje alegorii vyprázdňování, jalovosti moderní civilizace.

Pozoruhodně úvahy věnuje esej *Daleko odkud* povaze tradičního východního židovství. Vytknuty jsou tu především dva póly vztahování se ke světu, k nimž Magris přiřazuje možná překvapivě, avšak poměrně výstižné charakteristiky z oblasti západní evropské filosofie. Na jedné straně je to stoický postoj, spojený s odhodláním snášet rány osudu, s neotřesitelností morálky a konečně i s jistou skepsí vůči celospolečenským ideologiím i vůči světu jako takovému – důraz je vždy kladen na morální odpovědnost a integritu jedince. Druhý pól nazývá Magris nietzscheovským či vitalistickým a jde v něm o chuť přijímat život pozitivně a v plnosti, která se nejvýrazněji projevuje v exaltované chasidské spiritualitě, dá se však v židovství obecně vystopovat v nejrůznějších podobách, například v zavržení trdomyslnosti a v příkazu nepodléhat smutku. Právě souvztažnost a propojení těchto dvou prvků, které Magris bohatě dokládá příklady z moderní i staré židovské literatury, patří k nejzajímavějším pasážím eseje.

Joseph Roth je autorem, který v sobě zvláštním způsobem propojil klasičnost literární formy a moderní pocit lidské úzkosti, sám přitom prožil celý život nezakotveně, stále cestoval a všude byl jen „hostem na jednu noc“ (tak jej ostatně zpodobňuje i obálka českého vydání knihy *Daleko odkud*, kde Roth sedí na nádraží na kufru a čeká na vlak). Právě Rothovo bezdomovectví, spojené s nostalgií po ztraceném domově – na které titul Magrisovy eseje naráží –, činí tohoto autora tak blízkým modernímu čtenáři. A Magrisova esej může čtenáři pomoci lépe si uvědomit souvislosti a smysl této Rothovy aktuálnosti.

MAGDALENA KRÍŽOVÁ

Claudio Magris *Daleko odkud: Joseph Roth a východožidovská tradice* (Lontano da dove: Joseph Roth a la tradizione ebraico-orientale). Z italského přeložily Kateřina Vinšová a Gabriela Chalupská.

Počet stran 464, pevná vazba. Doporučená cena 390 Kč, zvýhodněná cena v redakci 300 Kč. Vydalo nakladatelství Sefer v roce 2010.

PŘED PESACHEM

Blíží se Pesach, událost, kterou židovská tradice považuje za okamžik zformování židovského národa. Jeho dějiny byly spleť a takové jsou i dějiny novodobého Izraele.

Fakt, že vznikl z rozhodnutí OSN kupodivu v očích mnoha zpochybňuje jeho legitimitu „Jedno rozhodnutí může nahradit jiné, zvláště když to původní nebylo spravedlivé,“ možno slyšet hlavně z arabského světa.

Je to zvláštní argumentace, ignorující mohutné židovské národní hnutí, jehož aspirace OSN v listopadu 1947 vlastně jen potvrdila. Jako by Izrael – na rozdíl od ostatních zemí světa – byl umělým útvar bez lidí a jejich přání. Společenstvím, které možno státností obdarovat – a zase ho o ni, když se zlíbí, připravit.

Úvahy o odstranění Izraele ovšem bývají i přímočařejší, jak dává najevo Írán, ale i Hamás v Gaze či Hizballáh v Libanonu.

A na téma izraelské existence ještě do třetice. Média propírají roztržku židovského státu s Američany a na to konto jeden z hlavních českých deníků napsal: „Kdyby nebylo USA, Izrael by jako stát už dávno neexistoval.“

Je špatným zvykem, že se o Izraeli mluví, jen když zde umírají lidé. Hospodářské výsledky židovského státu, vzdělanost jeho občanů, stav infrastruktury, podíl na světových objevech, úroveň školství, vědy a kultury – to vše ho však řadí k nejvýspělejším státům světa. Takové postavení ovšem není výsledkem ničích milodarů. Stojí za ním píle, schopnosti, ctižádost a obětavost izraelských Židů, solidarita židovské diaspory.

O podstatné izraelské vazbě na USA tak lze nanejvýš hovořit ve vojenské oblasti. Budme však upřímní: Nakolik by v době studené války obstála před Sověty západní Evropa, nebýt americké pomoci, a navíc i amerických základen? Ostatně, do značné míry to pro Evropskou unii platí pořád. Nakolik by dnes mohla žít bez amerických zbraní a záruk nezávislá Korejská republika? Tchaj-wan? O žádné z těchto zemí však nečteme, že nebýt Američanů, neexistovaly by.

Pamatuji se, jak jsme před pár lety procházeli s rodinou sekulárním Tel Avivem cestou od přátel ze sederu. Bylo teplo, okna byla otevřená a za nimi u stolů ještě seděly rodiny, přátelé. Společně jedli, zpívali náboženské písně svobody staré stovky let, předávané z generace na generaci. Melodie se na ulici prolínaly. A když obřad skončil, Izraelci doma povstávali a společně zazpívali Hatikvu, což znamená „naděje“, hymnu své země.

Ne, Izrael nežije z ničích blahovůle.

LEO PAVLÁT

(*Psáno pro Roš chodeš a Rádio Česko. Redakčně kráceno.*)

PO STOPÁCH ŠTETLU

(*dokončení ze strany 9*)

Když se oděvní průmysl přesunul víc na sever, delis a dairies se stěhovaly s ním a brzy se staly součástí nového Garment Districtu, kde vznikly proslulé vegetariánské restaurace jako *S&H Dairy Kosher* nebo *Vitamine Vegetarian Restaurant*. Nabídku doplňují obchody s pečivem, které vyrábějí *rye bread*, *pumpernickel*, *bagels* nebo *bialys*, na Purim se všude pečou trojúhelníkové plněné *hamentaschen* na oslavu někdejšího vítězství nad Peršany. Židovské speciality dnes ovšem nejedí pouze Židé: *bagels* a *lox* nebo napěchované lahůdkové sendviče, frankfurtské párky či *pickles*, které sem kdysi přivezli židovští přistěhovalci, se staly rozšířenou součástí amerického jídelníčku.

Duch dávných časů prostupuje ulicemi Lower East Side dodnes. Zdejší obchůdky mají v sobotu zavřeno, zatímco v neděli se zde koná trh a otevře se řada krámků s levným oděvním zbožím, lacinými starožitnostmi nebo různými potravinami. Ačkoli mnoho starých košer restaurací zaniklo, protože se jejich klientela přestěhovala do uptownu a na předměstí, židovské delikatesy jsou tu stále populární. Na Essex Street 35 najdeme *Pickle Company*, dříve *Guss's Pickles*, nyní známé jako *Essex Street Pickles*, největšího výrobce nakládaných okurek a rajčat (obchod známý z filmu *Ženich pro vnučku*), a košer čínskou restauraci *Bernstein-on-Essex* (nyní zavřena).

V nedaleké Rivington Street 126 najdeme vinný sklep *Schapiro's Winery*, výrobce košer vína a alkoholu, který vznikl v roce 1899 a přežil prohibici, krizi i postupný odliv místních obyvatel. V Rivington 150 se nachází další tradiční podnik *Streit's Matzoh*, kde se nakupuje chala na šábes a o Pesachu macesy, k jejichž největším výrobcům v New Yorku tato firma patří. Nejvíce židovských delikates však dnes najdeme na East Houston Street, z nichž k nejstarším patří *Katz's Delicatessen* (známé z filmu *Když Harry potkal Sally*) nebo několika generacím známé *Ross Dauthers Delicatessen*, které jsou stále plné zákazníků. Na Delancey Street 138 najdeme vynikající bliny v mléčném *Ratner's Dairy Restaurant*. Mnohé oblíbené restaurace se však z těchto míst již dávno odstěhovaly za svými stravníky výše do města, kde k nejznámějším patří nepochybně *Second Avenue Deli*, nyní na East 33rd St., kde k zvláštním pochoutkám patří *mazzaballs soup*. Upper West Side zase zásobuje jedno z nejpřestížnějších newyorských lahůdkářství *Zabar's* na Broadway a West 80th St., kde každý najde zboží podle své nejvybranější chuti.

Text a foto ARNO PARÍK

Claudio Magris: DALEKO ODKUD

Ukázka z nové knihy nakladatelství Sefer

Roth sice odsuzuje fetišismus sekularizovaného umění, ale nedělá si iluze ohledně případného návratu nebo obnovy umění posvátného. Pod Ramsinovými výstřely opadáva omítka na zdi a pod ní se jako zázrakem objeví obraz Panny Marie: „...Na stěně pomalu mizel odraz slunce. Brzy bylo vidět už jen úzký proužek, pozlácující čelo Matky Boží. Proužek byl čím dále užší. Teď zářila ve stínu už jen mírná tvář a výstřih na prsou ze slovné kosti. Červené roucho splývalo se soumrakem. A soumrak se topil v počínající noci.“ Na první pohled to vypadá jako dojatý obdiv nad posvátným uměním: obraz Panny Marie je stará lidová malba, jež se zrodila ze

zbožnosti spíše než z uměleckých záměrů; žije pro sdílenou, absolutní realitu, z níž navzdory své neosobní výtvarné elementárnosti čerpá inspiraci, a je tudíž oproštěna od jakékoli individuální *hybris* a jakéhokoli samoučelného estetismu. Zdá se tedy, že se jedná o koncepci umění jako služby teologie, v protikladu k předchozí profánní exaltaci: dav poklekne, zanotuje píseň „století starou (...) která vytryskla ze srdce lidu samého“, a poté všechny mariánské zpěvy. Avšak zázrak není zdrojem povznesení, nýbrž barbarství: rolníci cítí, jak se jich zmocňuje „opojení“, jako by byli srazeni a zároveň povzneseni vyšší mocí, visí v prázdnotě; dav, který se seběhl a s fanatickou pověřivostí vztahuje ruce k obrazu, se neosvobozuje od své předchozí slepé zuřivosti, ale prostě jen mění její směr. Ve venkovanech narůstá „divoký vztek, jen jim samým známý, zapuštěný jim už v útlém dětství do srdce, vstřebaný krví a probíhající všemi žilami (...) živěn alkoholem, který dnes vypili, zesílil rozrušením ze zázraku, který dnes zažili“. Z psychózy vyvolané zázrakem se zrodí pogrom. Jakákoli obnova je tedy nemožná a stejně dábelská jako moderní nihilismus: svatý obraz se vynoří z minulosti jako temný atavistický pud a spolu s alkoholem působí jako katalyzátor podvědomých divo-

kých instinktů, znamená návrat do dětství, do pošetilého iracionálního období neznalého hodnot a *humanitas*. Roth odmítá naivní tradiční ikonografii, k níž cítí dokonce něhu a úctu, nýbrž iracionalitu obsaženou v každém pokusu vrátit onomu mýtu důležitost, kterou měl ve

svém historickém kontextu, ale již definitivně ztratil. Tradice, kterou lze oprávněně s nostalgií oplakávat, se pokřívá a je popřena zběsilou nelidskou regresí, jakmile ji chceme znovu vynést z minulosti na světlo a vdechnout jí iluzorní život. Konzumní fetišizace moderního umění, způsobená zastíněním posvátného, není barbarskými návraty k mýtu porážena, nýbrž posílena. Roth, jenž měl před očima jak nivelizaci průmyslové společnosti, tak hysterii spasitelů, kteří ji odmítali ve jménu etnických, tradicionalistických a iracionálních pout, vykládá tuto antitezi jako dvě strany téže mince, jako dvě tváře téhož barbarství. Pogrom je závěrem a vyústěním jak „profánního“, tak „posvátného“ vzrušení.

MEZI ZNAKEM A SMYSLEM

Skutečný „onen svět“ v *Tarabasovi* nemá nic společného s nějakým kompromisním znovunastolením minulosti a rozkládá se jinde: v transcendenci nebo v rétorice. Samotná smrt šikovatele Konceva, přemoženého i s jeho patrolou rozrušeným davem, který chce lynčovat Židy, je vykoupena v čisté alegorii, v imaginárním prostoru slova, znaku. Jestliže, jak bylo řečeno, slovo „pes“ nekouše, potom se rovněž Koncevova smrt stává pouhým znakem, nalézá záchranu před skutečnos-

tí ve verbální záruce homérského podobnosti, v uklidňující jistotě stereotypního epiteta: Koncev se stává „der grossartige, der tapfere“, skvělým, odvážným Koncevem, a „sebranku“, která na něj zaútočí, převyšuje o celou svou mohutnou hlavu. Zdá se, jako by Roth hledal v rétorickém kódu objektivní jistotu schopnou vzbudit všeobecný souhlas, tak jako v univerzu klasických forem; pohybuje se v onom „těsném, avšak závrtném“ prostoru, jenž se otevírá, řečeno slovy

Gérarda Genetta, mezi znakem a smyslem. Návrat k jednoznačným znakům posvěceným tradicí umožňuje získat zpět i univerzalitu smyslu. Nebo lépe, univerzalita existuje nyní pouze ve znaku, ve slově, mimo něj tu je právě jen falzifikace a barbarství. Vydat se do labyrintu modernosti znamená zabloudit, upadnout do naprostého chaosu; ostatně i tradice se mimo slovo, v realitě, stává fa-

lešnou, mění se v regresi falešného zázraku. Prostorem pravdy je jedině prostor Slova, knihy, postavy; vyprávění se tak shoduje s náboženstvím a se Zákonem a literatura se ztotožňuje s Písmem. Isaac Bashevis Singer vzpomíná na svého otce slovy: „Ve svých knihách často četl o lotrech, lupičích, zlodějích, násilnících, podvodnících, ale tam v knihách to byly pouhé případy. V hebrejštině, psané stejnými písmeny jako Písmo, to všechno bylo prosyceno Tórou. Docela jinak to znělo v obyčejném *jidiš*.“ Kniha je prostorem svobody, řádu nenarušovaného nahodilostmi a mizerií života a především nepoškozeného časem a změnami; v době útrap a strádání za první světové války a za německé okupace se rabín uchyluje k neměnným textům: „V *Tváři Ješajově* bylo vše, jak mělo být, ale *Řev Iva* kladl starou otázku: vychází předčítání modlitby *Šema* z mojžíšského, anebo rabínského zákona? Má se modlitba správně odříkávat celá, jak nařizuje mojžíšský zákon, anebo jen její první verš? Či snad celá první část?“

SLOVO A PRAVDA

Židovská tradice se svým ztotožňováním slova a pravdy ve společném rámci Písma přibližuje snad jako žádná jiná, byť svou vlastní cestou, k jednomu ze základních

principů poetiky a moderní „nové rétoriky“, to jest k potvrzení absolutní autonomie literárního prostoru. V tomto literárním prostoru již nezávislost slova a jeho zákonů na dějinách nevede k uvěznění poetického znaku do estetizující lacinosti, ale naopak mu navrácí veškerý jeho lidský a morální náboj. Význam může pramenit pouze ve svobodě; právě proto, že je slovo zprostředkovalo historického, společenského a psychologického determinismu a osvobozeno od veškeré obhroublé dialektiky i veškerého přímého kauzálního vztahu, stává se opět nositelem hodnot a znovu získává schopnost působit na realitu, i když zajisté nepřímou, v roli prostředníka. Podobenství, zcela autonomní literární žánr ve vztahu k objektivnímu světu, svým působením na vědomí transformuje a modifikuje tento svět. Právý účinek chasidského vyprávění začíná, když už se vyprávěč dávno odmlčel a ozvěna jeho hlasu se rozšířila do rozsáhlých vnitřních prostorů duše; tak jako sémě evangelijního podoběnství, i chasidská mravoučná bajka přináší plody později, když se její jádro vetkalo do jiného kontextu a kdy už tvoří skrytou mizu něčeho odlišného, do čeho se přenesla. David Frischmann v závěru své povídky vyprávějící o tom, jak rabín na svátek Jom kipur porušil půst ve jménu vyššího náboženského soucitu, což je tudíž interpretováno jako akt zbožnosti, píše: „Přivaly světla tryskají z těchto vzpomínek a vylévají se na psací stůl a na papír, na nějž píší tento příběh...“

DVOJAKOST LITERATURY

Skutečnost vstupuje do knihy a zařazuje se do ní tím, že v ní nalézá pravý význam; na druhé straně si kniha zabezpečuje své místo v proudu reality jako záruka hodnot a trvání: nedá se říci, zda Frischmannova stránka obsahuje světlo nebo zda světlo obestírá a obemývá stránku. Šmuel Josef Agnon přetvořil tuto kladnou dvojakost literatury ve své překrásné povídce *Navždy*. Učenec Adiel Amze tráví život tím, že se snaží zrekonstruovat dějiny Gumlidaty, velkého starověkého města zničeného Góty; po dobu dvaceti let opravuje, reviduje a doplňuje svou knihu na základě stále nových výzkumů, objevů a hypotéz. Učenost lze neustále zdokonalovat stejně jako život; s badatelskou přes-

ností a židovskou úzkostlivostí Amze v čase, jenž běží a pohlcuje jeho vlastní pozemské dny, kreslí různobarevnými inkousty mapy a plány, bez ustání zkoumá a odkrývá pravdu ukrytou pod nánosem staletí, avšak svou podstatou vymezenou a uzavřenou, vnitřně již nedotknutelnou působením času – ten ji může skrýt, ale ne přeměnit. Hledáním Zákona se z bádání stává modlitba. Když se kniha konečně zdá dokončená a má být vytištěna, Amze se dozví, že v jeruzalémském útulku pro malomocné se nachází snad tisíc let starý pergamenový svazek smytý slzami, které nad jeho stránkami vyplakaly dlouhé generace malomocných, a zpráchnivělý od stop, jež na něm zanechaly infikované ruce nemocných. Je to kniha, jež „vypráví o starobylém městě (...) zničeném, zmizelém z tváře země“, tedy o Gumlidatě. I ta nejdokonalejší učenost vždy odhalí ještě vyšší stupeň bádání a vědění: Amze ví o Gumlidatě všechno, neví jen to, kudy nepřátelé pronikli do nedobytné pevnosti. Aby to zjistil, přijde do leprosária a začne číst knihu vyprávějící o někdejší významu města, knihu zachráněnou jeho posledním králem, který se stal otrokem Gótů a jehož nakonec přijala mezi sebe skupina malomocných. V epilogu připisaném po katastrofě nachází Amze vysvětlení, proč

došlo k pádu království, ale tím jeho úkol nekončí: čte dál stránky zpráchnivělé pod dotyky stovek rukou nakažených leprou a téměř psané hnísem utrpení, znovu objevuje slova vymazaná slzami mnoha generací, ale především odkrývá slzy celých generací malomocných. Usadí se v leprosáriu, dál čte text a vypráví o něm nemocným, kteří mu poskytli přístřeší, tak jako to v dávných časech učinilo mnoho jiných před ním.

Amze vstupuje do knihy: není už historikem přinášejícím zprávu o skutečnos-

tech, které se odehrály v minulosti, ale sám se stává postavou historie, o níž má vyprávět, připojuje se k nekonečnému řetězu rukou, které se dotkly oněch stránek, které smazaly, přepsaly nebo předělaly dějiny Gumlidaty; prolévá další slzy nad tisíciletou bolestí opovrhovaných a zapuzovaných malomocných, nad utrpením lidských dějin. Amze zůstává v leprosáriu „navždy“, učenost dosahuje věčnosti.

ZKÁZA I ZÁCHRANA

Neúnavný a přesný jako kafkovský hrdina nachází Amze to, co Kafkovi hrdinové nikdy najít nedokážou, protože nevědí, kde to hledat: učenost znovu nastoluje literu textu, znovu objevuje písmena Zákona, protože je hledá v hnísavých ranách malomocných. Filologie se tu překrývá s epikou a s *pietas*. Všechno se slévá v Knize, jež bez ustání pojímá totalitu bytí: slovo je zároveň kronika, útěcha i poučení, Kniha se neustále rozšiřuje, aby obsáhla i toho, kdo ji čte ve snaze ji rozluštit a přepsat. V tomto nepřetržitě pokračování příběhu je pro autora obsažena zároveň zkáza i záchrana: Amze svoji knihu nikdy nevydá, protože se nikdo nemůže prohlásit za skutečného autora příběhu, ale zároveň žádný z mnoha hlasů, jež se na něm podílely nebo podílejí, se neztrácí v zapomnění, žádná ze slz, jež se staly nedílnou součástí textu, nesklouzne pryč beze stopy. Za autora Písma svatého nebo dějin světa, jež jsou dějinami bolestí a strádání malomocných, se může označit každý, a přitom nikdo. Valéry hovořil o „dějinách literatury pojímaných (...) jako dějiny ducha coby tvůrce i konzumenta ‚literatury‘, jako dějiny, jež by mohly být napsány i bez toho, že by bylo vysloveno jméno ně-

jakého autora“. Agnon jako by tyto intersubjektivní kánony moderní poetiky převáděl do exemplární lidské a náboženské jednomyslnosti.

(Úryvek z knihy Claudia Magrise *Daleko odkud: Joseph Roth a východožidovská tradice* je vybrán z druhé části čtvrté kapitoly *Světský experiment, mytický ústup a Písmo*, kterou z italského přeložila Gabriela Chalupská. Reprodukované dobové pohlednice zapůjčil Petr Hruška. Kniha bude v prodeji začátkem května.)

NĚMECKÁ LITERATURA Z ČECH

Mühlbergerovy dějiny po 30 letech

„Chceme-li mluvit o německé literatuře v Čechách tohoto (dvacátého) století, musíme nejprve ukázat její základy ve století devatenáctém. Jsou široké a pevné, století dvacáté jich však nevyužilo. Nestavělo na nich a zanechalo je za sebou jako trosky.“ Tato slova stojí na počátku práce v Trutnově narozeného (1903) německy píšícího spisovatele a literárního historika Josefa Mühlbergera *Dějiny německé literatury v Čechách 1900–1939*. Německy vyšla celkem dvakrát, v roce 1929 (pod názvem *Literatura sudetských Němců v uplynulých padesáti letech*) v chebském nakladatelství Johannes Staudy a ve zcela přepracované verzi v roce 1981 v Mnichově (*Geschichte der deutschen Literatur in Böhmen 1900–1939*, Langen & Georg Müller).

Josef Mühlberger, 30. léta 20. stol. Foto archiv.

Zatímco první vydání v tehdejší Československu vzbudilo značný zájem a pozitivní kritickou odezvu i na české straně, druhé vydání v Německu, kam Mühlberger po válce odešel, prakticky žádný zájem u čtenářů ani literárních historiků nevyvolalo, a kniha byla dokonce po čase stažena z prodeje. Malý zájem i ohlas, zdá se, doprovází i její české vydání, které v překladu Veroniky Dudkové a za přispění Česko-německého fondu budoucnosti v roce 2006 vydalo nakladatelství Albis international v Ústí nad Labem.

Přítom se jedná o knihu pozoruhodnou. Literárněkritická metoda, kterou autor používá, pochopitelně neodpovídá nejspíše nejnovějším trendům této disciplíny, ale solidní informaci o daném tématu přináší. A to formou, jež je možná trochu zdlouhavá, ale současně původní, osobitá i poetická. Tak už se dnes žádný literární kritik asi psát neodváží.

ŽIVÝ LITERÁRNÍ ZÁŽITEK

Způsob, jakým Mühlberger hodnotí a charakterizuje jednotlivé autory i citáty z textů, poskytuje autentický a živý literární zážitek a dobře zprostředkovává kontakt s vlastními autorskými texty. Z názvů jednotlivých kapitol (Základy v devatenáctém století; V Rakousku; Berlín; Krajiny a mě-

sta I; Dělničtí básníci; Praha; Ženy; Krajiny a města II) je zřejmá koncepce a celkové členění práce. Najdeme tu světově proslulá jména vedle (zejména v kapitolách Krajiny a města) venkovských autorů, píšících často dialektem, o kterých možná nikdy neslyšeli ani studenti germanistiky. Na závěr autor cituje z knihy *Německý osud v německém písemnictví* Herberta Cysarze z roku 1942:

„Naše mládež ještě dobývá nepřátelské země, obětující to nejlepší, co má, a zocelující se v žaru nových a nových vítězství. Ale cesta je volná a pole nekonečné. S velkým návratem domů začne vlastní hra.“ K tomu Mühlberger dodává: „Jaká hra začala a jak skončila? Ti, kdo přežili, to vědí.“

Vedle literárněhistorického má kniha ještě další rozměr. Je zajímavým a věrohodným dokladem procesu, který vyústil do likvidace židovských autorů píšících německy (spolu s rozhodující většinou Židů v Čechách) a odsunu českých německých autorů (v rámci všeobecného odsunu Němců z Čech). Jinak řečeno, naprosté porážky tzv. zemského patriotismu, který kladl hlavní důraz na společnou vlast, společnou historii a společné zájmy a dával Čechům i Němcům – a také Židům, ať už používali ten či onen jazyk – perspektivu rozumného soužití. Moderní nacionalismus, pro který byl jazyk zásadním kritériem příslušnosti k národu, ho postupně vytlačil a zcela marginalizoval jako něco, co se už dávno přežilo. Mühlbergerovi, který měl německé školy, českou matku a německého otce, bylo vlastní první pojetí, tedy soužití obou jazykových skupin obyvatel Čech. Jeho snaha (například jako spoluvydavatele literární revue *Witiko*) představit z německé literatury v Čechách to nejnepohodnější bez ohledu na původ a orientaci autorů mu vynesla nenávisť národovců. Poté, co se hlavním autorem druhého čísla revue stal Franz Kafka, se o něm psalo v nacionalistickém tisku jako o člověku, který „vynáší do nebes Židy a skutečně sudetoněmecké autory sráží, kde to jen jde“ a ve svých dějinách literatury staví „pražské Židy nad národovecké Němce z provincie“.

O Kafkovi Mühlberger ve svých dějinách mimo jiné píše: „Romány a povídky Franze Kafky neřeší žádné světonázorové problémy, s nimiž se potýkali jiní pražští autoři. U jeho postav by to nebylo možné. Jsou to vesměs malí lidé, lidé všedního dne, lidé bezejmenní, jako učitel v *Zámku* nebo venkovský lékař či důstojník v *V kárném táboře* nebo jako lovec s mytologickým jménem Gracchus. Nejsou to lidé intelektu, i když vyjadřují myšlenky – i velmi hluboké –, nevyslovují je logicky, ale obrazně, inkarnovaně. Franz Kafka sám nevyslovuje ve svých dílech problémy, sám tyto problémy ztělesňuje a žije. Kolik toho naproti tomu naložili na své postavy ostatní pražští spisovatelé – třeba Max Brod na Tychona Brahe, Keplera, Galilea, Cicera aj., z nichž učinili hlásnou troubu vlastního světonázoru a problémů. Ve svých románech a dramatech s velkolepými scénáři se ostatní pražští spisovatelé dovolávali Boha a světa. Díla Franze Kafky jsou všedními příběhy s všedními lidmi, jako je vykořeněný zeměměřič K. Franze Kafku můžeme rozpoznat v řadě postav jiných spisovatelů, třeba ve Stifterově *Starém mládenci*. Postava mládence je u Kafky postavou základní. Žádná z jeho postav není ženatá či vdaná.“

TÉMA A OSUD

Česko-německý svět dvacátého století, do něhož se narodil a který po druhé světové válce přestal existovat mimo jiné proto, že jeho autoři i obyvatelé nestavěli na „širokých a pevných“ základech století devatenáctého, opustil Mühlberger v roce 1946. Žil potom ještě celých 39 let v Eislingenu v Bádensku-Württembersku.

Psal neúnavně; vedle množství jednotlivých textů vytvořil za svůj dlouhý život okolo stovky svazků prózy i poezie. Jejich ohlas mimo okruh sudetoněmeckých čtenářů však nebyl velký, i když z jeho dílo dostal několik literárních cen. V poválečném období také překládal do němčiny českou literaturu – Březinu, Wolkera, Seiferta, Němcovou a Nerudu. A v roce 1970 jako výsledek svého dlouholetého zájmu vydal *Dějiny české literatury*.

Přesvědčivost *Dějin německé literatury v Čechách* je v neposlední řadě v tom, že jejich nesnadné a tragicky ukončené téma je s autorovým literárním i osobním osudem úzce spojeno. V kapitole o Marii von Ebner-Eschenbachové říká: „Tam, kde je zraňováno lidství, dokáže být spisovatelka prudká. Dobrá mysl ji opouští vždy, když líčí rozplzlou chabou prostřednost a čipernou sběh, když postřehne netečnost srdce.“ Mnohé nasvědčuje tomu, že je zde formulován i Mühlbergerův pohled na svět. **JÍŘÍ DANÍČEK**

O ANTISEMITISMU A LIDECH

Festival Jeden svět představil dokument Hanobení

Co je a co není projev antisemitismu? Kdy se jedná o „běžný“ projev nepřátelství a kdy o zlovůli namířenou cíleně na Židy? Je kritika izraelské politiky skutečně často založená na „nejstarší nenávisti světa“, jak je antisemitismus nazýván? Těmito zásadními otázkami se zabývá dokumentární film izraelského režiséra Joava Šamira *Hanobení* (orig. název *Hašmaca*). V české premiéře jej uvedl festival Jeden svět. Snímek je to zajímavý, ačkoli se v něm o současných projevech antisemitismu mluví méně, než by se čekalo. Spíš o lidech, kteří se jím – často profesionálně – zabývají. Z Šamirova pohledu možná až příliš profesionálně.

NAIVNÍ OTÁZKY

„V Izraeli jsem antisemitismus nikdy na vlastní kůži nezažil,“ říká v úvodu snímku Šamir. Proto se rozhodl pátrat, jak se tento jev vlastně projevuje. Hned zkrájí nutno podotknout, že režisér vystupuje ve filmu ve dvojí roli: částečně jako zcela nezúčastněný pozorovatel, který nemá na věc vlastní názor, a částečně jako aktivní diskutér, který s vyčtenými názory polemizuje. Jeho způsob „naivního“ ptaní a komentáře je zdrojem určité komiky a řada tázaných se před ním díky tomu odhalí více, než by asi dokázali před někým, kdo by vystupoval jako odborník na problematiku. Film tak rozhodně získal kouzlo nechtěného, jemuž je vystaven sám režisér. Šamir je totiž vyhraněný levicový intelektuál, tvůrce dokumentu *Checkpoint* (2003), v němž ostře kriticky zachytil, jak se na hraničních přechodech při kontrole dokumentů izraelské vojáky chovají k Palestincům. Ve snímku *Hanobení* dal zase poměrně velký prostor Normanu Finkelsteinovi (proslulému svými antiizraelskými názory) – a dočkal se reakce, která možná překvapila i jeho samotného.

Cestu za hledáním klíče k antisemitismu začíná v Izraeli, u vlastní babičky. Jako zájezd to není špatné. Babička je zapřísáhlá sionistka a Židy, kteří nežijí v Izraeli, považuje za lenochy, co nechtějí pracovat a jen touží po penězích (ty nevydělávají samozřejmě jinak než lichvařením). „Babičko, ty mluvíš jako antisemité,“ ptá se nevinně vnuk. „Ale kdepak, takhle to prostě je,“ odmávine ho stará dáma. Podobně bezprostředně odpovídá na otázku, co je antisemitismus, newyorský taxikář: „Jaký antisemitismus? Židé přece ovládají svět.“ Neříká to nijak rozčileně, ale jako fakt, který je třeba přijmout. Šamir se v NY vypraví do známé čtvrti Crown Heights, v níž vedle sebe

žijí ortodoxní Židé a Afroameričané. Dva sympatičtí a usměvaví černí mladíci, s nimiž se dá do řeči, nenaznačují, že by ve čtvrti panovala rasová a nesnášenlivost: oni na Židy neútočí, protože jednak vědí, že Židé u sebe nikdy nic zajímavého nemají, a jednak by je za to čekal vyšší trest (kvůli rasovému podtextu), argumentují logicky. Postupně se ale rozehrávají a nakonec se s Šamirem pustí do zuřivé hádky o tom, zda jejich oblíbená četba – *Protokoly sionských mudrců* – je podvrh. Tři zmíněné scény se hlavního tématu dokumentu dotýkají nehlouběji: ukazují antisemitismus v jeho bezprostřední podobě, iracionální, a přesto nevykořenitelné.

Poté se začne dokument stáčet jiným směrem: Joav Šamir se zaměřuje na činnost Ligy proti hanobení (ADL) a práci jejího dlouholetého předsedy Abrahama Foxmana. Organizaci, jež má roční rozpočet 50 milionů dolarů a jejímž posláním je sledovat projevy antisemitismu a xenofobie a bojovat proti nim, představil jako partičku úředníků, kteří u psacího stolu sledují a zveličují nicotné šarvátky, které s antisemitismem možná ani nesouvisí. K činnosti ADL a Foxmana se můžeme těžko vyjadřovat, projevuje se hlavně

Izraelské středoškolačky v Osvětimi. Záběr z filmu.

v USA. Ovšem jako prototyp „profesionála“ a znalce „know-how“, jež v jeho případě spočívá ve znalosti „techniky“ připomínání holokaustu a upozorňování na stále vzrůstající nebezpečí antisemitismu, je ztvárněn přesvědčivě.

Prostřednictvím Foxmanových „spanilých jízd“ po Evropě (setkává se s italskými představiteli, s papežem a s ukrajinskými politiky) a záběrů z New Yorku, v němž pa-

rálně probíhá režisérovo pátrání po „skutečném antisemitickém“ případu, jako by Šamir začal vnášet do dokumentu čím dál silnější svůj názor: antisemitismus v podstatě není závažným společenským problémem, ale je spíše problémem lidí, kteří se jím živí (jako Foxman), nebo se v jeho projevech (sebechalichernějších) vyžívají a skrze ně prožívají své židovství. V soustředění na americké a izraelské podmínky ovšem zcela pomíjí jevy, které zneklidňují Evropu, ani v náznaku se nezabývá ani islámským radikalismem. Ve snímku *Maďarská národní*, jež r. 2007 natočila režisérka Bori Kriza o populární hudební skupině Romantické násilí a jejich příznivcích (film byl též prezentován na festivalu), vidíme něco zcela jiného: sál roztačených mladých lidí, kteří s vervou skandují „Prokletá Dohány utca“ (budapeštská ulice, dříve střed židovské čtvrti s dodnes stojící synagogou) a upravená slečna prohlašuje, že Židům nikdy neodpustí, že „nejprve ukřižovali Ježíše a teď zase trápí Palestince“.

ZÁJEZD DO OSVĚTIMI A NORMAN FINKELSTEIN

Dalšími aktéry dokumentu jsou izraelské studenty, kteří se připravují a posléze vydávají na cestu do Polska, na místa bývalých ghet a koncentračních táborů. Po stopách židovské tragédie takto z Izraele vyjíždí každoročně 30 tisíc středoškoláků. Skrze Šamirovu kameru jsme svědky jejich školení a příprav

na cestu do „krajiny zla“, kam je, jak dětem zdůrazňují učitelé, musí vyprovázet ochranka, neboť nebezpečí ze strany antisemitů tu číhá na každém kroku. Spontánní a veselé děti se učí dotýkat genocidy svého národa, prožívat náležitě smutek, v tlachání polských staříků vidí antisemitické urážky a nakonec, poté co prošly martyriem hromad dětských bot a kufrů, s úlevou odlétají domů s pře-

(pokračování na str. 20)

V ZNAMENÍ OBJEKTIVITY

Dôležitá kniha o dejinách Židov na Slovensku

Ješajahu Andrej Jelínek, rodák z Prievidze, bol profesorom na univerzite Ben-Gurion v Beer Sheve a vyučoval i na amerických univerzitách. Špecializovaný okrem iného na dejiny slovenských Židov, je dnes jedným z mála bádateľov holokaustu, ktorí ho ešte sami zažili. Recenzované dielo, jedno z najdôležitejších z radu kníh autora, je síce analýzou vedeckého charakteru, pritom však nechýbajú momenty osobných zážitkov a lokálnych znalostí, ktoré pridávajú na čitateľnosti tohto obširného diela a vykazujú autora ako *insidera*.

TISÍROČNÉ DEJINY

Jelínek nás uvádza do tématiky prehľadom prác o slovenskej *jahadut*, ktoré až do prevratu r. 1989 vyšli bezmála výhradne na Západe – v Izraeli, USA, Nemecku, pretože židovská téma bola za totality tabu. K tomu treba dodať, že sa mnohé židovské archívy zničili alebo stratili. Okolnosť, že časť existujúcich memoárov a inej dokumentácie je v hebrejčine, dostupnosti materiálu na bádanie nepridáva.

Dejiny Židovstva v Hornom Uhorsku – ktoré zahŕňovalo dnešné Slovensko – sú už asi tisícročné; autor prehľbuje popis židovského života v období neskorších rokov c.-k. monarchie. Útlak bol pravidlom, tolerancia výnimkou: táto dejinná zásada stráca až v storočí po tolerančnom patente Jozefa II. (1781) na platnosti, aj keď len pomaly. V druhej polovici 19. storočia je zrovnoprávnenie židovských občanov v Uhorsku – a teda aj na Slovensku – dosiahnuté v plnom rozsahu.

To samozrejme neznamenal, že by sa judeofóbia bola stratila, len sa zmodernizovala: k pôvodne len náboženskej intolerancii sa pridali prvky sociálno-ekonomické, nacionalistické a konečne i rasistické. Je smutnou pravdou, že národní buditeľia Ľudovít Štúr a Svetozár Hurban-Vajanský boli zarytými antisemitami; ich argumentácia bola tak extrémna, že poslúžila mnoho rokov neskoršie propagačným účelom totalitnej Hlinkovej gardy (HG). V tejto súvislosti sa nesmie zabúdať, že začiatky slovenského pravicového extrémizmu – ľudáctva – datujú zo samého počiatku 20. storočia.

Jelínek obracia pozornosť čitateľa na niektoré dnes už málo známe okolnosti prevratu r. 1918. Spreádzali ho v rôznych okresoch Slovenska protižidovské výtržnosti a rabovačky. Antisemitické postoje sa

nešli len v nevzdelaných vrstvách a v časti kléru, ale aj v novej československej armáde, ktorá Slovensko obsadila, v niektorých nových úradoch, ba aj u samotného splnomocneného ministra pre Slovensko, Vavra Šrobára. Napätie sa síce dost rýchlo uvoľnilo, ale odškodné sa poškodeným nedostalo.

Pripojenie Podkarpatskej Rusi k novému štátu zmenilo sociálnu a etnickú štruktúru Židovstva. Počet Židov v ČSR sa značne zvýšil, čo sa odzrkadlilo aj v poli-

Studenti Talmudu. Trnava, 1937. Foto Roman Višniak.

tickej a sociálnej organizácii židovskej menšiny. Autor v tejto časti svojho rozboru podrobne analyzuje vnútorný vývoj slovenského Židovstva, vplyv sionizmu, históriu v pražskom parlamente zastúpenej Židovskej strany, vnútorné rozpory náboženského i politicko-sociálneho charakteru a koniec koncov aj vývoj antisemitických prúdov. Napriek rôznym protikladom: roky prvej republiky stali sa *aetas aurea*, zlatým vekom československého – a tým i slovenského Židovstva.

BERLÍN – BRATISLAVA

Za autonómie Slovenska (1938/39) sa situácia Židov na Slovensku rýchle zhoršila. Protižidovské štvanie sa stupňovalo, zvýšil sa tlak miestnych i zahraničných nacistov. Prof. Jelínek sa v tejto kapitole venuje lokálnym aspektom – situácii utečencov z Nemecka a Sudet, ktorí našli útočisko na Slovensku, ťažkostiam emigrácie, pogromistickým tendenciam – ako aj dramatickému vývinu na zнову k Maďarsku pripojenom južnom Slovensku, kam spočiatku utieklo nemálo slovenských Židov.

Ferdinand Ďurčanský, predstaviteľ najextrémnejších ľudáckych živlov, sľúbil už 12. októbra 1938 Göringovi, že Slovensko „vyrieši židovskú otázku“ podobne, ako to

urobili v Tretej Ríši. Nebol to prázdny príslub: len 25 dní po vyhlásení Slovenského štátu, 18. apríla 1939, vyšlo prvé protižidovské vládne nariadenie. V nasledujúcich 6 rokoch vyšlo celkom 67 antisemitických (bez)právnych noriem. Vyvrcholením bolo nariadenie č. 198 „o právnom postavení Židov“ z 9. septembra 1941, *Codex iuris iudaici* o 270 paragrafoch, a ústavný zákon č. 68 z 15. mája 1942 o deportácii Židov. Norma platila so spätnou platnosťou: Transporty slovenských Židov do vyhladzovacích táborov sa zahájili už 25. marca 1942.

Hoci holokaust slovenského Židovstva bol už – ako bolo úvodom naznačené – pomerne presne preskúmaný a vedecky spracovaný, je Jelínek vďaka svojej dôkladnosti a bádateľskej húževnatosti v stave, sprostredkovať čitateľovi nové alebo doplnujúce impulzy. Popisuje v logickom slede občiansku smrť Židov pred ich fyzickým zánikom: arizáciu, systém nútených prác, koncentráciu. Ukazuje postoj cirkevných hodnostárov k prenasledovaným, analyzuje štátne a verejné inštitúcie, poverené realizáciou masového zločinu. Popisuje pracovné a zberné tábory a zaoberá sa podrobne tzv. Pracovnou skupinou, najdôležitejšou tajnou inštitúciou židovského odporu.

Zvláštnu dôležitosť má Jelínkov rozbor pomeru Berlína k Bratislave v tzv. židovskej otázke: Autor poukazuje na dokumentmi preukázanú elasticitu Berlína, čo by bolo mohlo mať pozitívne dôsledky na „riešenie židovskej otázky“ lokálnymi činiteľmi: Predpokladom deportácií do Nemcami okupovaného Poľska bol totiž slovenský súhlas a príslušná slovenská aktivita. Ani klerikáli, *ani ich radikálnejší protihráči* (HG atď.) sa však nedištancovali od „konečného riešenia“. Naopak, boli dokonca ochotní zaplatiť Ríši 500 mariek za každého deportovaného Žida. Dočasný prerušenie deportácií v r. 1943/44 pripisuje Jelínek v súlade s inými autormi vplyvu umiernených živlov vo vláde, určitému vonkajšiemu tlaku a podplácaniu rozhodujúcich činiteľov Pracovnou skupinou, o ktorej už bola zmienka. V priebehu SNP a po jeho potlačení sa v deportáciách pokračovalo. Počet zavraždených plynom alebo inými spôsobmi dosiahol viac ako 70 000 osôb, z toho asi 60 000 roku 1942, v prvej deportačnej fáze.

OBSIAHLA A PÚTAVÁ ŠTÚDIA

Aj v československých orgánoch v zahraničí – v londýnskej vláde, v armáde – sa dali zistiť stopy antisemitizmu, hlavne národnostného charakteru. Beneš neprejavil
(pokračovanie na str. 18)

KNIHA NEJEN O NISKU

Tisíce židovských uprchlíků skončily v gulagu

Snaha komunistického režimu zkreslit obraz židovských dějin v českých zemích postihla samozřejmě i zdejší historické bádání o holocaustu. Bezprostředně po válce nebylo toto téma nijak omezováno, vydávala se svědecká literatura (rabi R. Feder, A. Auřednicková aj.), první prózy (Ota Kraus, František R. Kraus aj.) i první historická shrnutí: např. *Továrna na smrt* (1946) E. Kulky a O. Krause. Další významnější práce však začaly vycházet až poté, co odezněla nejsilnější vlna státního i lidového antisemitismu kolem procesu s „protistátním centrem Rudolfa Slánského“. Uvolnění netrvalo dlouho: po arabsko-izraelské válce v r. 1967 a sovětské okupaci Prahy o rok později se režim už netajil protizidovským zaměřením a těžiště židovské historiografie českých zemí se přesunulo do USA, Německa a Izraele. Tam ovšem kvalitní díla o holocaustu vycházela už dříve, z důležitých prací týkajících se Československa připomeňme alespoň monografii H. G. Adlera *Theresienstadt 1941–1945* (Tübingen 1955, česky 2006), druhý díl sborníku *The Jews of Czechoslovakia. Historical Studies and Surveys* (New York, Filadelfie 1971) a monografii R. Bondyové *Edelstein neged ha-zman (Edelstein proti času, Jeruzalém 1981, česky 2001)*.

Po roce 1989 se historické bádání a příslušná ediční činnost do českých zemí vrací. Postupně vycházejí základní práce: pramenné dílo o věznicích terezínského ghetta *Terezínská pamětní kniha I.–II.* (1996), sborník studií L. Rothkirchenové, E. Schmidtové-Hartmannové a A. Dagana *Osud Židů v protektorátu 1939–1945* (1991), M. Kárného *Konečné řešení* (1991), studie H. Petrův *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava* (2000), sborníky *Terezínské studie a dokumenty*, které vydává od r. 1994 (od 1996 německy a česky) v Praze Institut Terezínské iniciativy, a řada dalších studií, vzpomínek a dokumentů, zabývajících se holocaustem z nejrůznějších obecnějších i dílčích pohledů.

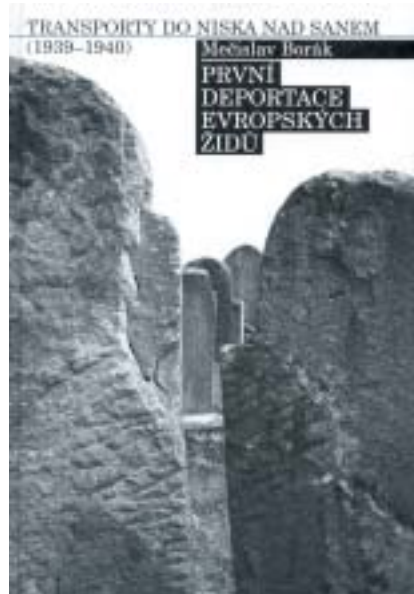
Občas se objeví také práce podprůměrné, amatérské, edičně špatně připravené, některé jsou vydávány spíše pro efekt nebo pro forma. K takovým však rozhodně nepatří kniha Mečislava Boráka o prvních deportacích evropských Židů.

DOBŘÁ METODA

M. Borák ve své knize, jejíž hlavní téma vymezuje název, přehledně popisuje situaci v roce 1939 a odpovídá na základní otázky: kdo rozhodl o první hromadné de-

portaci, k čemu sloužila, proč do ní spadli Židé z Vídně, Katovic a Ostravy a proč byla nakonec odvolána. Přesvědčivě dokládá, že plnou odpovědnost za rozhodnutí o deportacích nese nejvyšší nacistické vedení Říše, a také fakt, že deportace měly přesunout obyvatel, získat zkušenosti.

Sumu nejdůležitějších informací knihy lze rozdělit do dvou částí: první se týká vlastní deportace do Niska, stavby tábora a života v něm, druhá pak osudu deporto-

vaných poté, co byla akce znenadání odvolána. Borák dává žánru víc, než se běžně požaduje, a jeho neobvykle živý, plastický a věrohodný text může číst se stejným užitekem odborník i běžný čtenář. Je tomu tak díky působivé technice vyprávění: autor obecnější, „suchopárnou“ informaci, získanou studiem pramenů a literatury, ilustruje a doplňuje velmi konkrétními, živými vzpomínkami pamětníků, kteří navíc nejsou anonymní: známe jejich jméno a často i anamnézu jejich osudu. Díky tomu je čtenář kvalitně informován nejen o historickém pozadí a okolnostech události, ale také o tom, jak vše prožívali lidé, které ony události semlely.

Z GULAGŮ DO BUZULUKU

Podstatnou část Borákovy knihy tvoří informace o osudu deportovaných Židů po odvolání niske akce. Někteří se vrátili do Ostravy (většina z nich pak skončila ve vyhlašovaných táborech), mnozí zahynuli při pokusu přejít hranice do sovětské zóny obsazeného Polska. Ti, kterým se to podařilo, byli větši-

nou bez milosti deportováni do stalinských koncentráků (gulagů), ti, jimž se podařilo vyhnout se gulagům, ztratili často život v prvních dnech německého útoku na SSSR při pogromech (organizovali je často domorodci) nebo pak ve lvovském ghettu.

Málo se u nás ví, že v sovětském gulagu skončilo až pět tisíc židovských uprchlíků z ČSR, z nichž více než polovina zahynula buď v táborech za polárním kruhem, nebo na pochodech smrti. Ostatní povětšinou zachránili fakt, že se mohli přihlásit do nově budované čs. armádní jednotky v SSSR; z gulagů se rekrutovalo téměř 80 % (!) mužstva, mezi nimi i 350 vězňů z Niska. (Nekonečnou smělu měli Židé z Vídně, ti se jako „Němci“ nemohli hlásit do polské či čs. armády a téměř všichni zahynuli v gulagu.) Překvapením pro mnohé čtenáře bude asi i popis nepředstavitelných poměrů ve stalinských koncentracích, které vězni přirovnávali k těm nacistickým (někteří zažili oboje). Mezi ně patřil i Simon Wiesenthal, jehož autor cituje: „Jediný rozdíl mezi gulagy a nacistickými koncentráky je tento: v gulazích nebyli vražděni lidé pro svou příslušnost k určité rase. Nicméně byla příslušnost k určité společenské třídě víceméně rozsudkem smrti. Jinak se gulagy a koncentrační tábory shodují ve všem. V obou se zneužívá vězňů k otročké práci. V obou dostávají vězni stravu, která je vede ke smrti, stejně jako epidemie, všude umírají lidé jako mouchy. Pokud hovoří pro Stalina, že se obešel bez systematického vyvražďování, pak je k jeho tíži, že zavinil nesystematickým způsobem smrt ještě většího počtu lidí než Hitler ve svých koncentračních táborech.“

SLUŽBA TŘEM PÁNŮM

Chvála, jíž jsme zahrnuli Borákov text, se netýká poslední kapitoly „Spravedlnost má zpoždění“, tady autor při pokusu shrnout poválečnou situaci klesl na úroveň běžné publicistiky. Kniha také není dostatečně vstřícná ke čtenáři, má nepohodlný formát, v textu chybí sebemenší odkazy i tam, kde by je uživatel opravdu potřeboval, pro lepší orientaci by byla vhodné užít např. záhlaví a přehledněji text členit, zbytečné je nápadné dělení kapitol černou dvoustranou apod. Je to nejspíš daň tomu, že kniha má ctíždost sloužit třem pánům: odborníkům, širšímu publiku a reprezentaci (vydal ji Český svaz bojovníků za svobodu a Městský výbor v Ostravě k výročí deportací). To vše jsou ale vlastně jen drobné nepřijemnosti, klady výrazně převažují. **TOMÁŠ PEKNÝ**

Mečislav Borák, První deportace evropských Židů. Transporty do Niska nad Sanem (1939–1940), nakl. Tilia v Šenově u Ostravy, 2009.

LÉKAŘI SE OMLUVILI ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Týdeník Reflex (18.3.) publikoval „životní příběh Ireny Sendlerové, Polky, která zachránila víc životů než Schindler a Winton“. ■ Média připomněla nadcházející výročí narození Gustava Mahlera (7. 7. 1860), podle deníku Právo (19. 3.) se „krají Vysočina dostává obrovské přiležitosti pro satisfakci německy mluvícího žida, jehož tvorbu zásadně ovlivnilo prvních 15 let života, strávených v Jihlavě“. ■ Mladá fronta Dnes (22. 3.) přinesla zprávu, že rakovnická radnice chce „vrátit původní vzhled bývalému židovskému ghettu“; město prý získalo 11 milionů z Evropské unie na „regerenaci sítí a povrchu“. ■ Pražský deník (17. 3.) oznámil otevření košer obchodu v pražské ulici V Kolkovně. ■ Lidové noviny (16. 3.) referovaly o českém antisemitismu za druhé republiky. Pouhých 14 dnů po Mnichovu začaly se svými židovskými kolegy účtovat profesní komory advokátů, lékařů, notářů a inženýrů. „Aby pro budoucnost vůbec nebylo přípustno v zájmu nejdůležitějších statků národa, aby povolání lékařská, právníká a technická byla vykonávána Židy,“ stálo mj. v memorandu. Brzy se přidaly studentské spolky, sokolská obec, některé noviny, státní správa apod. „Beranova vláda vytvořila dvě komise k řešení židovské otázky, jejíž koncepce před 15. březnem směřovala k ideálu vystěhování Židů, ovšem bez jejich majetku.“ ■ Média přinesla zprávu, že představenstvo České lékařské komory „jednomyslně schválilo omluvu židovským lékařům“ za to, že se před 72 lety komora „podílela na přípravě memoranda s ostře antisemitskými opatřeními“. Mluvící komory řekl deníku Právo (19. 3.), že současné vedení „cítí povinnost se omluvit“, ovšem že tak činí „bez jakékoli snahy ohodnotit a soudit pohnutky našich předchůdců s odstupem tolika let“. ■ iDnes (10. 3.) psal, že od února je v Maďarsku popírání holokaustu trestným činem a připomíná mj., že za šoa zahynulo na 550 000 maďarských Židů. ■ Deník MfD (24. 3.) zaznamenal, že před 130 lety si pardubičtí Židé postavili synagogu, která přežila i nacisty; zbořili ji až komunisté koncem 50. let, teprve onedávna ji připomíná malá deska. ■ „Teď je v módě točit války odsuny, Židy, holokaust, komunisty, StB,“ řekl mj. Berounskému deníku (15. 3.) režisér Z. Troška. „Jo, ať si to točí. Jenže mladý lidi tohle nezajímá a starý, kteří tohle zažili, se k tomu nechtějí vracet. Za tím stojí určitá skupina pražských intelektuálů... Já ale ty lidi v marastu, v kterém žijeme,

chci potěšit. Aspoň na hodinu. Nejsem debil, abych tvrdil, že to je umělecké dílo.“ ■ Periodikum s optimistickým jménem Fajn život (16.3.) upozorňuje na židovské památky Českého ráje. ■ Pod titulkem „Velitel oddílu mezků“ přinesl týdeník Respekt (1. 3.) portrét zakladatele „první židovské vojenské jednotky od povstání Bar Kochby“ Josefa Trumpeldora; jednotku založil před 95 lety. ■ Pod titulkem „Genocida? Šetřme s tím pojmem“ kritizuje český europoslanec za ODS používání tohoto pojmu v souvislosti s odsunem Němců z ČSR a také s tureckými pogromy na Armény v osmanské říši (1915–17). ■ MfD (11. 3.) zaznamenala, že do Valašského Meziříčí doputovala výstava *Židé v boji a odboji*. „Výstavou začal v Meziříčí každoroční cyklus pořadů věnovaných Izraeli.“ ■ Hospodářské noviny (5. 3.) publikovaly rozhovor s polskou filmařkou Agnieszkou Hollandovou. „Nejvýznamnější evropská režisérka“ byla nominovaná na Oscara za dva filmy s židovskou tematikou: *Bittere Ernte a Evropa, Evropa*; v současnosti se k tematice vrací ve filmu *Hidden*. Uvažuje o zfilmování Čapkovy *Války s mloky*. A. H. umí dobře česky (studovala na FAMU), po srpnu 1968 byla v Praze vězněna za protirežimní činnost. Její prarodiče zahynuli v ghettu, matka se zúčastnila varšavského povstání, otec zemřel za záhadných okolností v komunistickém vězení. ■ Pod titulkem „Masaryk by zřejmě s Hitlerem bojoval“ se Českobudějovický deník vrací k osobnosti a dílu T. G. M. ■ Podle údajů z www.anopress.cz vyšlo v českých médiích mezi 23. 2. a 25. 3. téměř 800 nejrůznějších textů dotýkajících se židovské problematiky; z toho se zhruba čtvrtina týkala aféry Mirka Topolánka, již rozpoutalo publikování jeho několika *off the record* řečených výroků. Třebaže se ukázalo, že v nezkraslené podobě neznějí xenofobně a antisemitsky, jak se v podání bulváru zdálo, odstartovala aféra zřejmě konec politické kariéry bývalého premiéra a šéfa pravicové ODS. K tomu viz např. LN (23. 3. pod titulkem „Jsme rukojmími slov“), Sokolovský deník (23. 3. pod titulkem „Prostořekost v politice“) apod. ■ Pod titulkem „Kafka: Čech jako poleno!“ upozorňuje týdeník Reflex (25. 3.) v souvislosti se sporem o rukopisy Franze Kafky, že je slavný spisovatel ve světě často brán jako český, německy píšící autor. „Kolik lidí by ho zařadilo mezi slavné Čechy u nás?“ ptá se na závěr autor.

(tp)

ŽIDIA NA SLOVENSKU

(dokončení ze str. 16)

záujem postavit sa otvorene na židovskú stranu, ako to – naopak – neraz demonštroval Ján Masaryk. Jelínkov rozbor navyše dokladá, že antisemitizmus hatil židovský antinacistický odpor a odboj v SNP.

Po vojne žilo na Slovensku okolo 20 až 30 000 „rasových“ Židov, väčšinou v dôsledku prenasledovania a útrap telesne a psychicky labilných.

Žili v krajine, kde antisemitizmus po oslobodení nebol vykynoznený. Reštitúcia ulúpeného majetku bola, kde to len bolo možno, sabotovaná, súdna retribúcia oddialená, Židia maďarského a nemeckého jazyka prenasledovaní, teraz z „národnostných“ dôvodov. Protižidovské tendencie sa prejavili ako v demokratických stranách, tak v KSS; pozadie bolo nacionalistické a dokonca rasistické. Židovstvo reagovalo na to hlavne posilnením sionizmu.

Masové vystahovanie začalo – ako dokladá autor – až po komunistickom puči a vyvrcholilo r. 1949. Moskva spočiatku podporovala roku 1948 znovuzrodený Izrael (a československý satelit samozrejme takisto), ale prudký obrat nastal veľmi rýchle: Éra Gottwalda a Zápotockého sa stala érou antisemitskej hystérie. Jej vyústenie v pohone na „sionistov“ a v teroristických procesoch sa vyznačovalo medzi iným používaním nacistického vokabulára a teórii „Protokolov sionských mudrcov“. Epizóda pražského jara (1968) prerušila judeofóbny sled len nakrátko; v „normalizácii“ sa nadväzovalo na antisemitské „výdobytky“ rokov päťdesiatych. Britkému uzáveru profesora Jelínka je ťažko protirečiť: „Od roku 1938 až po rok 1989 na Slovensku bol Žid trestaný za to, že je Židom.“

Obsiahla a pritom i pre neodborníka pútať štúdia profesora Jelínka, vyznačujúca sa bezpodmienečnou objektivitou, si zasluhuje záujem širokej – predovšetkým židovskej – verejnosti a československých generácií, ktoré poznajú holokaust a k nemu vedúce cesty len z vyprávania. Množstvo bibliografických a iných dokumentačných odkazov nabáda záujemcu k prehľbeniu štúdia. V prípadnom novom vydaní knihy, ktorá vyšla len s malým nákladom, by sa ale nutne malo eliminovať značné množstvo tlačových a cudzojazyčných chýb, ktoré pozorného čitateľa miestami vyslovene rušia.

ROBERT F. LAMBERG, Buenos Aires

(Ješajahu Andrej Jelínek: *Dávidova hviezda pod Tatrami. Židia na Slovensku v 20. storočí*. Praha 2009: IpeI + Vydavateľstvo Jána Mlynárika.)

IZRAEL: Mráz z Bílého domu

Řekne-li diplomat, že vztahy mezi dvěma státy jsou nejhorší za 35 let, znamená to hodně. Tak silné formulace jsou normálně vyhrazeny novinářům, analytikům či poradcům. A řekne-li to izraelský velvyslanec ve Washingtonu Michael Oren na adresu vztahů Izraele a Ameriky, zní to jak z jiného světa. Vždyť právě Izrael a Amerika jsou už půlstoletí tak úzcí spojenci, až se o Izraeli někdy mluví jako o 51. státu USA. Vždyť právě v Americe žije stejný počet Židů (5,5 milionu) jako v samotném Izraeli. A právě Izraeli Amerika dodává tak kvalitní výzbroj, aby vyrovnala převahu v hrubé síle jeho arabských sousedů. A přece ta slova Oren řekl v polovině března.

Diplomat Oren tak shrnul dění kolem izraelské návštěvy amerického viceprezidenta Joa Bidena. Biden se stal spíše nedobrovolným aktérem něčeho, co sám nechtěl. Přijel proto, aby prosadil plán svého šéfa Baracka Obamy – dostat Izraelce a Palestince k jednacímu stolu, aby konečně uzavřeli mírovou dohodu, aby měl Obama „klid k práci“ pro jednání s Íránem. Výsledek? Právě když byl Biden v nejlepší, izraelské ministerstvo vnitra oznámilo výstavbu 1600 bytů na jeruzalémském předměstí Ramat Šlomo a oheň byl na střeše.

Na první pohled to vypadá zvláštně. V době, kdy Palestinci pojmenovali náměstí v Ramalláhu po teroristce Dalal Mughrabíové (v roce 1978 se účastnila únosu autobusu, zahynulo 37 izraelských občanů včetně 12 dětí), kdy Obamova administrativa chválí syrského prezidenta Asada, ačkoliv on vyčítá Americe „kolonialismus“, kdy se Washington veřejně omluvil libyjskému diktátorovi Kaddáfimu za to, že s ním nejednal s náležitou úctou poté, co on vyzval k džihádu proti Švýcarsku, vznikne izraelsko-americký konflikt kvůli výstavbě jednoho sídliště, kvůli de facto municipálnímu problému. Jenže pro Bílý dům to není detail. Obamova ministryně Clintonová nazvala izraelský krok urážkou, Obamův poradce Axelrod hovořil o inzultaci a velvyslanec Oren to vše shrnul výrokem o nejhorších vztazích za 35 let. Co se vlastně děje?

AGRESIVNÍ, BÍLÝ SVĚT

Děje se v zásadě tolik, že po roce stráveném v Bílém domě začala Obamova admi-

nistrativa působit naplno a změna – Obamovo volební heslo – zasáhla i americko-izraelské vztahy. Tady nejde jen o nesoulad vlády A a vlády B, který pomine, jakmile se vláda A či vláda B změní. Tady jde o zásadní posun mezi nazíráním izraelské a americké společnosti i jejich reprezentací. Stačí zalistovat *Roš chodešem* rok a půl nazpět. To, co jsme přinášeli jako spekulace a více či méně pravděpodobné odhady směřování Obamovy Ameriky, teď přichází jako tvrdá realita.

Barack Obama není rozhodně antisemita ani islamista (ač jeho prostřední jméno zní Hussein). Je to právník vzdělaný v 80. letech, kdy americké univerzity ovládla liberální atmosféra. Je-li ukotven v nějaké ideologii, je to ideologie třetího světa. Pro

Zde by mělo stát 1600 bytů. Ramat Šlomo, 2010. Foto archiv.

Obamu Izraelci reprezentují agresivní bílý svět, zatímco Palestinci jemu blízký a utlačovaný svět třetí.

Obama odmítá realismus svého předchůdce George Bushe, jenž v roce 2004 jako první americký prezident uznal, že budoucí palestinský stát nevznikne v doslovných hranicích z června 1967. Pro Obamu je abstraktní princip „původních hranic“ tak posvátný, že nepřipustí, že ve skutečnosti šlo jen o demarkační čáru příměří z let 1949–1967. Proto je pro něj posvátným principem i zmrazení výstavby izraelských osad na Západním břehu Jordánu (to schválil loni v prosinci premiér Netanjahu).

Obama, věrný svým abstraktním principům i ve sporech, jejichž historii a pozadí vůbec nerozumí, pokládá za okupované území i východní Jeruzalém včetně Starého Města a židovské čtvrti. Odmítá vzít na vědomí, že když Netanjahu zmrazil výstavbu v osadách, byl z toho vyňat

Jeruzalém coby „věčná a nedělitelná metropole“, jak se tradičně říká. Právě tady na sebe naráží představy americké a izraelské.

Jistě, ohlásit výstavbu 1600 bytů ve východním Jeruzalémě právě při příjezdu Obamova zástupce je v lepším případě nešikovnost, v horším případě naschvál (opravdu o tom Netanjahu – jak tvrdí – nevěděl?). Jenže i kdyby to byl skutečně naschvál, přišel v době, kdy americká politika vůči Svaté zemi vykazuje čím dál zřejmější dvojí metr. Izraelská veřejnost to vnímá a pro ilustraci poslouží to, co se píše v liberálním tisku, tedy takovém, který netrpí předpojatostí vůči liberálnímu Obamovi.

KDYŽ JEDNAT, TAK PŘÍMO

Příkladem je Avi Issacharoff v deníku *Ha'arec*. „Nejsem fanoušek Netanjahua,“ píše. Myslím, že jeho osadnická politika i výstavba ve východním Jeruzalémě jsou chybné. Ale americká odpověď je přehnaná. Zatímco Amerika podává ruku Íránu, který stále usiluje o jadernou bombu, zatímco Amerika je vstřícná k Sýrii, která vyzbrojuje Hizballáh, zdá se, že Obamova administrativa se vědomě rozhodla vyvolat diplomatickou krizi s Netanjahuovou vládou. Jistě, Netanjahu tu krizi – neúmyslně – asi způsobil, ale Obamovi blízcí ji odmítli uklidnit, doufajíce, že přinutí Izrael k úpl-

nému zmrazení výstavby ve východním Jeruzalémě.

Issacharoff tu vidí dvě rizika. Zprv je tu hrozba pro izraelskou společnost a demokracii. Většina Izraelců je proti zastavení výstavby ve východním Jeruzalémě, takže americký tlak jen zesílil izraelský protitlak, rozuměj posílí „jestřáby“. Z druhé – a především – je americký tlak vodou na mlýn nekompromisních postojů u Palestinců. Palestinci vidí v Obamově rozhodnutí pozvánku k ještě konfrontačnější linii, než jakou zastávali, když jen odmítali jednat.

Bílý dům uplatňuje dvojí metr zcela očividně, můžeme dodat. Po Izraeli chce zmrazit výstavbu i ve východním Jeruzalémě, přitom na straně Palestinců se spokojuje s tím, že mírová jednání by byla nepřímá – že vyslanec Mitchell by pendloval mezi Jeruzalémem a Ramalláhem. Lze tak dospět k míru?

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

„Jsem dojat, že Davidova hvězda, kterou jsem v dětství vídal na prsou svých židovských spoluobčanů jako znamení záhuby a odsouzení, se stala v novém židovském státě znamením života a naděje,“ řekl mj. Václav Havel, když před **20 lety, 25. dubna 1990**, přijel do Izraele. Byla to první návštěva československého prezidenta v židovském státě a Havel byl prvním tak vysoce postaveným politikem ze zemí sovětského bloku – v tu chvíli už se rozpadajícího –, který Izrael po mnoha letech oficiálně navštívil. Dva měsíce předtím podepsali ministři zahraničí Arens a Dienstbier dohodu o znovunavázání diplomatických styků a došlo k řadě dalších setkání, dohod a smluv. Bylo zřejmé, že to nový režim v Praze myslí vážně s pomocí ohrožené židovské menšiny v českých zemích a na Slovensku a s rychlou obnovou normálních vztahů s Izraelem, těžce poškozených v 50. letech, a především po r. 1967. Po arabsko-izraelské válce země tzv. socialistického tábora (s výjimkou Rumunska) přerušily s židovským státem diplomatické styky a izraelské vyslanectví v pražské Voršilské ulici na téměř čtvrt století osiřelo.

„Často se zamýšlím nad tím, co bylo společné v historii Čechů a Židů,“ řekl Havel v jednom ze svých projevů před 20 lety. „Oba jsme byly malé národy, jejichž existence byla nesamozřejmá. Věčný zápas o přežití a pocit nesamozřejmosti se promítaly do kultury obou národů, do jejich chování... Jako prezident národa, který se právě zbavuje totalitního režimu, bych chtěl připomenout Masarykova slova: Národ, který není v sobě mravní, pevný, politikou samou nemůže být spasen.“ (*Rch* 7/1990)

T. G. Masaryka, který Svatou zemi v roce 1927 navštívil jako první hlava státu po první světové válce, jeho angažmá za Hilsnerovy a Bejlisovy aféry, sympatie k sionistické myšlence, v níž viděl pokus o morální obrození Židů, v které doufal rovněž u českého národa, si připomněli i všichni účastníci *Světového sjezdu Židů z Československa*, který se shodou okolností – byl připravován už dlouho před pádem komunismu, a tedy i před Havlovou návštěvou – sešel v Jeruzalémě **na přelomu dubna a května 1990**. Vrcholem setkání téměř tří tisíc židovských krajanů z celého světa byla vernisáž výstavy *Dějiny československých*

Židů v Bejt hatefucot, Muzeu diaspory, a setkání veteránů mládežnických a sportovních spolků a vojenských a odbojových organizací ve Kfar Hamakabi.

Z osobností, které mají výročí v dubnu, si připomeneme tři. Před **350 lety, 9. 4. 1660**, zemřel ve Vídni talmudista a spisovatel rabi **ŠABTAJ ŠEFTEL BEN JEŠAJA HOROVIC**. Narodil se r. 1566 ve Lvově, byl rabinem v Praze, Fürthu, Frankfurtu, Poznani a vrchním rabinem ve Vídni. Pocházel ze známé a později po světě rozvětvené rodiny (původem z českých Hořovic). V 16. století patřili Horovicové k nejlivnějším a nejbohatším rodinám Prahy: kromě jiných privilegií si směli postavit vlastní synagogu: Pinkasovu (dodnes stojící chrám byl dokončen r. 1535, tedy před **475 lety**). Z rodiny vzešlo i několik náboženských spisovatelů, z nichž jmenujme alespoň dva Šabtajovy předky, kteří mají oba letos rovněž výročí: jeho dědečka r. **ABRAHAMA BEN ŠABTAJE HOROVICE** (1550?–1615), který patřil k největším polským talmudistům, a jeho otce, r. **JEŠAJU BEN ABRAHAMA HOROVICE** (1565? Praha–1630 Tiberiada), kte-

Pinkasova synagoga. Foto archiv.

rý byl vůdčí osobností židovských komunit v Polsku, Praze (kde byl vrchním rabinem v letech 1614–21) a v Jeruzalémě. Jeho nejznámějším dílem je *Šnej luchot ha-brit* (Dvě desky Smlouvy) podávající kabalistický pohled na celek židovského náboženského učení. ■ Před **130 lety, 21. 4. 1880**, se v Kolíně narodil německy píšící spisovatel, diplomat a grafolog **ROBERT SAUDEK**. Původně obchodník v Berlíně a v Paříži, za první světové války řídil zpravodajskou kancelář v Haagu, po válce pracoval jako tiskový atašé na čs. velvyslanectví v Londýně. Psal do českých i německých novin, svá literární díla vydával v obou zemských jazycích. Z jeho prozaických děl dosáhl většího ohlasu román *Diplomati* (1921), z odborných prací pak *Experimentální grafologie* a *Vědecká grafologie*. Zemřel v Londýně **15. 4. 1935**, tedy před **75 lety**. ■ Před **125 lety, 29. 4. 1885**, se v Praze narodil novinář a spisovatel **EGON ERWIN KISCH**. Patřil k výrazným postavám na hranici tří kultur, které se v českých zemích střetávaly a ovlivňovaly až do katastrofy šoa. Zemřel v rodném městě, které ve svém díle svěrázným způsobem oslavil, 31. 3. 1948. Unikl tak nejspíš jako bouřlivák a nonkonformní autor osudu mnoha svých ideových soupeřů, velmi často Židů, které „semlel“ režim, jež pomáhali nastolit. **tp**

O ANTISEMITISMU A LIDECH

(dokončení ze str. 15)

svědčením, že navždy zůstanou nenáviděným a ohroženým národem. „Možná bychom se měli méně zaměřovat na minulost a více hledět do budoucna,“ radí režisér. A znovu: na jedné straně mu nelze upřít, jak dovedně a s černým humorem natočil „školitele o šoa“ v akci, která přináší téměř tolik škody jako užítka, ale na straně druhé: jak lze od pohledu do budoucnosti oddělovat minulost?

Jak jsme uvedli, režisér osloví také Normana Finkelsteina. V komentáři ho uvádí jako obět, jako člověka, který kvůli svým názorům ztratil v Americe práci a izraelské úřady ho nepustily do země, ačkoli je Žid. Připomeňme, že hlavní Finkelsteinova teze spočívá v tom, že Izrael s podporou Ameriky zneužívá holokaust pro své okupantské cíle (viz *Rch* 5, 6, 7/2006). Na kameru hovoří nejprve umírněně a argumentuje logicky: jako Žid a potomek přeživších přece nemůže být popíračem, vidí prostě věci tak, jak jsou. Na Šamirovy otázky ale reaguje čím dál podrážděněji. Skončí tím, že prohlašuje, že Foxman je horší než Hitler, „protože ten to aspoň nedělal pro peníze“; na režisérovu otázku, jak vnímá izraelské civilní oběti palestinských teroristů, odpoví: „Jako německé ztráty za druhé světové války.“ Tady už běhá mráz po zádech a Finkelsteinův obraz nabývá patologických kontur. Mimořádně: tento člověk je oblíbeným autorem v evropských levicových (a protiamerických a protizraelských) kruzích a příznivce má také na pražské Karlově univerzitě (prof. P. Barša) a mezi českými neonacisty. Na seminář, který se na pozvání Ústavu mezinárodních vztahů konal v únoru v Praze, zval účastníky nejen institut, ale například i webové stránky Národního odporu. Zřejmě vědí, že Finkelstein jim má opravdu co nabídnout.

Dokument *Hanobení* Joava Šamira znovu prokázal, že izraelští dokumentaristé umějí vyprovokovat zamyšlení a neváhají se zabývat problémy, které pro židovskou stranu nejsou úplně „košer“. Dodejme, že proti snímku protestovali jak Abraham Foxman (prohlášený lze číst na webu ADL), tak i Norman Finkelstein. „Když mě oba nemají rádi, udělal jsem asi něco správně,“ komentuje to režisér. Určitě ano – i kdyby kvalita filmu spočívala jen ve schopnosti pozorovat a klást otázky, které tázané dešifrují, už to stojí za to. **am**

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18, P 1)

Káva o čtvrté

■ Dubnová „Káva“ se koná ve čtvrtek **8. 4.** od 15 hodin. Přivítáme mezi sebou **Kláru Stejskalovou**, vedoucí zahraniční redakce Českého rozhlasu 1 Radiožurnál. Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ „Naším cílem je umožnit seniorům aktivně a smysluplně žít v jejich vlastním domově tak dlouho, jak je to jen možné,“ říkají zakladatelé občanského sdružení Život 90 **Blanka a Jan Lormanovi**. Na obec zavítají v úterý **20. 4.** v 15.00 hodin.

KONCERT**VE ŠPANĚLSKÉ SYNAGOZE**

■ Zveme na výjimečný koncert, který se koná dne **11. dubna** od 20.30 ve Španělské synagoze. Účinkují v něm světově známá kytaristka a jedno z nejlepších českých smyčcových kvartet: **Liat Cohenová** z Izraele a **Pražákovo kvarteto**. Program: *Castelnuovo Tedesco*; B. Martinů: smyčcový kvartet č. 7; L. Janáček, smyčcový kvartet č. 2. Vstupenky v předprodejích v síti Ticketpro, Via musica a Bohemia Ticket. Zlevněné vstupné 150 Kč pro členy židovských obcí po předložení legitimace, důchodce a studenty.

NOVÁ VÝSTAVA**V GUTTMANNOVĚ GALERII**

■ Do **27. 6.** je v Galerii R. G. v Praze (U Staré školy 3, P 1) přístupna výstava s názvem „*A vypravuj synu svému...*“ **Hagady ve sbírkách Židovského muzea v Praze**. Výstava představuje výběr nejstarších a nejzajímavějších hagad, ukáže vizuální proměny této knihy od nejstarších tisků až po současná moderní vydání nejen z Čech a Izraele, ale i dalších evropských i světových regionů, jak jsou zastoupeny ve fondech ŽMP. (Galerie je otevřena denně mimo soboty a žid. svátky od 9 do 18.00.)

AMOS HOFFMAN V PRAZE

■ Dne **17. dubna** od 19.30 vystoupí v pražském Divadle U Hasičů (Římská 45) vynikající izraelský kytarista a hráč na loutnu **Amos Hoffman** se svým kvartetem. Více informací viz amoshoffman.com nebo jmw.cz.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ**CENTRUM ŽM V PRAZE**

(Maiselova 15, P 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstup na ně je 30 Kč.
■ 1. 4.: **Společný výklad Tóry**. Pasáž Ex 14,19–25 z židovské a křesťanské perspek-

KULTURNÍ POŘADY

Pesachový sidur ze sbírek ŽM v Praze.

tivy vyloží Aleš Koukal, religionista, student ješivy v Jeruzalémě, a Robert Řehák, bývalý kulturní atašé ČR v Izraeli.

■ 7. 4.: **Od Gershwinu proti proudu času aneb proč se Gershwin nestal Ravelovým žákem**. Český houslový virtuos Jaroslav Šonský (žijící ve Švédsku) představí Sylvaine Wiart, vynikající francouzskou klavíristku židovského původu. Vstup 60 Kč.

■ 13. 4.: **Naše doba a my v ní**. Prezentace knihy vzpomínek Evy Dobšíkové, kterou vydalo nakladatelství Cesta v loňském roce. Úvodní slovo pronese doc. Jiřina Šiklová. Knihu bude možné zakoupit.

■ 15. 4.: **My z Jedwabneho**. Žurnalistka Anna Bikont rekonstruuje události v polské obci Jedwabne, kde v červenci 1941 proběhlo masové vyvraždění Židů, na němž se podíleli Poláci (viz *Rch* 3/2010). Překladaťel Jiří Vondráček beseduje s autorkou a s historikem Štěpánem Pellarem, který představí svou publikaci *Hrdí orli ve smrtelném obklíčení. Polské stereotypizované vidění moderního světa* (Dokořán, Praha 2009). Knihu bude možné zakoupit.

■ 20. 4.: **Krásna Hagady**. Přednáška doc. Jiřiny Šedinové je věnovaná výtvarné podobě hagad.

■ 21. 4.: **Židovská menšina v českých zemích mezi loajalitou k režimu, závazky k rodinné tradici a judaismem v období od destalinizace k pražskému jaru**. Přednáška dr. Blanky Soukupové.

■ 28. 4.: **Praotec Izák a pramáti Rivka**. Další přednáška z nového cyklu přednášek vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona *O praotcích a pramatkách lidu Izraele, zakladatelích židovského národa*.

■ 29. 4.: **Bohatství tvořivosti a obsedantnost snu**. Izraelský prozaik, esejista a novinář **Meir Šalev** (nar. 1948) je vynikající vypravěč, jehož magický realismus bývá přirovnáván k dílu Gabriela Garcíi Márqueze. Přednáška Šárky Doležalové z cyklu *Cesty izraelské literatury*. Ukázky z díla Meira Šaleva přečte Táňa Fischerová.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 18. 4. ve 14 h: **Lvíček Arje poznává Chrám a synagogu**. Dozvíme se, jaké jsou rozdíly mezi Chrámem a synagogou, jestli ještě Chrám existuje a kdo ho postavil, co znamená slovo synagoga, jak vypadá a k čemu slouží. Vytvoříme si model Chrámu i synagogy. Více o nedělních dílnách na jewishmuseum.cz/vkc. Jednotné vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ**CENTRUM ŽM V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ 15. 4. v 18.00: **Hudebníci z diaspor** – další z poslechových pořadů MgA. Jana Beránka. Tentokrát to budou: Sammy Cahn-Saul Chaplin (Bei mir bist du schon), Ray Evans (Que sera, sera), Sammy Fain (Love Is a Many-Splendored Thing), Rudolf Friml (Rose-Marie)... Vstupné 20 Kč.

■ 18. 4. v 15.00: **Nebe nad námi – Hašamajim me-alejnu**: nedělní odpolední pořad nám představí svět očima žen vážně i s humorem. Povídky Rut Sidonové přečte herečka Táňa Fischerová, písňemi a hrou na kytaru doprovodí Jana Rychterová. Režie Olga Strusková. Pořad je připraven ve spolupráci se Židovskou obcí Brno, která pro zájemce po skončení pořadu připravila k přátelskému posezení malé občerstvení s kávou. Vstupné 50 Kč.

■ 21. 4. v 18.00: **My dva a...** Armošt Goldflam, režisér, herec, spisovatel i pedagog, a Karol Efraim Sidon, vrchní pražský a zemský rabín a literát povedou dialog nejen o divadelních i rozhlasových hrách a knihách... Ve spolupráci s ŽOB. Vstupné 20 Kč.

■ 22. 4. v 18.00: **Zapomenuté transparty do Běloruska** – další z čtyřdílného cyklu dokumentů L. Příbyla. Promítáno ve spolupráci se ŽOB. Vstupné 20 Kč.

■ 25. 4. v 15.00: **Chcete umět napsat své jméno hebrejsky? Vyrobitme si a zahrajeme hebrejské pexeso a nejenom to**. Dílna pro rodiče s dětmi od 7 let. Vstup 30 Kč.

■ 27. 4. v 18.00: **Muranowského náměstí s Davidovou hvězdou** – 19. dubna si každý rok připomínáme začátek povstání ve varšavském ghettu. Tento den je v diaspoře označován jako Den vzpomínek na oběti holokaustu – Jom ha-šoa. My si jej připomeneme audiovizuální přednáškou Mgr. Miroslavy Ludvíkové, vedoucí pražského VKC, která si přizve ke svému povídání pamětníka. Vstup 20 Kč.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

Návštěva zástupců Lauderovy nadace

■ Dne 10. března navštívili Lauderovy školy zástupci Nadace Ronalda S. Laudera: dr. George Bán, rabi Jacob I. Biderman, rabi Joshua Spinner a pan Jacob Z. Schuster. V rámci nadace totiž vznikla myšlenka určitého „sjednocení“ učebních programů židovského vzdělávání na Lauderových školách po celé Evropě, což samozřejmě neznamená invazivní zavádění jednoho programu pro všechny, ale zejména spolupráci a výměnu zkušeností učitelů židovské výchovy z jednotlivých škol.

Oslava Purimu

■ V rámci oslav Purimu sehrály děti z Mateřské školy Lauderových škol divadelní představení o královně Ester, nejprve při besídce svým rodičům a blízkým, poté i seniorům na Hagiboru.

Celoškolní oslava Purimu se uskutečnila 1. března. Zlatým hřebem slavnosti, již se žáci i učitelé účastnili v maskách, se stala již tradiční dobročinná aukce. Studenti vydražili předměty za 2500 Kč. Získané peníze budou věnovány izraelské škole Šorašim v Tel Avivu na nákup školních pomůcek a učebnic (v této škole se vzdělávají převážně děti z chudých rodin přistěhovalců z Etiopie).

Přijímací zkoušky na gymnázium

Or chadaš

■ Zkoušky do primy (z 5. třídy ZŠ) a prvního ročníku čtyřletého gymnázia (z 9. třídy ZŠ) se konají dne **23. 4.** Více na www.lauder.cz. ip

VÝZVA RODIČŮM DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

■ Milí rodiče, miníte-li zapsat své dítě do třídy pro židovské děti v rámci Programu Lauderovy školky Praze, navrhuji Vám, abyste napsali předběžnou žádost o přijetí. V dopise adresovaném ŽOP nebo e-mailem uveďte jméno a příjmení dítěte, adresu bydliště, datum narození, kontaktní adresu nebo e-mail, telefon a důvod, proč si přejete, aby Váš potomek navštěvoval školku určenou dětem z židovských rodin. **Zápis se uskuteční 14. a 15. dubna od 13 do 17 hod.** Kontakt: PhDr. Kateřina Bíglová, Program Lauderovy školky v Praze, e-mail: katerina.biglova@kehilaprag.cz.

LETNÍ TÁBOR MACHANENU 2010

■ Letní tábor pro židovské děti ve věku od 6 do 13 let se koná od **15. do 27. srpna** 2010. Místo konání: kraj trampských osad na Sázavě. Ubytování v chatách a zděné budově. Cena: 3000 Kč za dítě. Zaměření pobytu: židovské zvyky a tradice, sportovní akce, výtvarné dílny, košer stravování. Zodpovědný koordinátor tábora: Mgr. Vlasta

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

Rut Sidonová. Informace a formulář přihlášky dostanete ve Středisku sociálních služeb ŽO v Praze, e-mail: sidonova@kehilaprag.cz. Pozor: máme omezený počet účastníků. vrs

WIZO

■ Milé členky, naše dubnová schůze se koná **21. 4.** od 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde dne **14. 4.** též v 15.00. Srdečně zveme. zv

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ SŽOV zve své členy a příznivce na setkání, které se koná ve čtvrtek **8. 4.** v 10.00 v zasedacím sále ve 3. patře radnice ŽOP v Maiselově 18, v Praze 1. Těšíme se na svěžší vyprávění španělského interbrigadisty, našeho člena Adolfa Vodičky, jednoho z posledních čtyř pamětníků těchto bojů.

Jaroslav Poskočil, předseda SŽOV

INZERCE

■ **Prodám dům** v Mořině čp. 59 ve středu obce. Jednopatrový, 183 m², čtyři místnosti v přízemí, v patře sál. Cena k jednání milion Kč. E-mail: buxbaum@seznam.cz, tel.: 605 825 019. Zn: Foto k nahlédnutí v redakci.

■ Židovská obec Brno nabízí k pronájmu **obchodní prostory** 128 m² nejraději na prodejnu košer potravin apod. Informace: ŽOB, tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, tel: 545 212 195; zob@zob.cz.

PURIM V DĚČÍNĚ

■ Divadlo Feigele při ŽOP navštívilo během letošního Purimu také Židovskou obec v Děčíně. Malí i velcí herci zahráli purimovou taškařici o královně Ester a po představení se předvedly i místní děti s maskami. Inu, Purim, jak má být. vn

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

(Vinohradská 159, Praha 10)

■ 14. 4. ve 14.30: Izrael – vernisáž fotografií Jana Šimečka.

■ 20. 4. v 15.00: Setkání s ing. Jiřím Munzarem (Spol. Parkinson).

■ 21. 4. ve 14.00: Beseda s dr. Leo Pavlátem, ředitelem Židovského muzea v Praze.

■ 26. 4. v 15.30: Hana Frejková – písně v jidiš.

■ 28. 4. ve 14.30: Inspirace – vernisáž výstav maleb Jany Holubové.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA OTEVŘENA

■ Jeruzalémská synagoga v Praze 1 (Jeruzalémská ulice 7) se otevírá **7. dubna** a je přístupná od neděle do pátku, s výjimkou židovských svátků, vždy od 11 do 17.00. Každou poslední neděli v měsíci bude v 13.30, 14.30 a 15.30 komentovaná prohlídka Mgr. Zuzany Tláškové.

SYNAGOGA V TURNOVĚ

■ V dubnu se veřejnosti otevírá i synagoga v Turnově: přístupná bude o víkendech a svátcích od 9 do 17 hodin. V neděli **18. 4.** se zde od 16.00 koná koncert židovských písní. Hraje **Mackie Messer Klezmer Band** z Turnova.

■ V neděli **25. 4.** se v 16.00 uskuteční přednáška *Co je to košer? Židovská kuchyně*. Možná i něco dobrého ochutnáme. Lektoruje správkyň synagogy T. Dubinová.

■ Od **3. 4.** do **30. 5.** bude na ženské galerii synagogy veřejnosti přístupná výstava *Židé v boji a odboji. Rezistence československých Židů v letech druhé světové války*.

SYNAGOGA V KOLÍNĚ

■ V kolínské synagoze bude dne **25. 4.** slavnostně otevřena stálá expozice o dějinách místních Židů pod názvem *Žili tu s námi*.

ŽIDOVSKÁ KALIGRAFIE V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Židovská obec v Praze ve spolupráci s Francouzským kulturním institutem připravuje výstavu francouzského umělce Michela D'Anastasio, která bude umístěna v Jeruzalémské synagoze.

Záměrem autorů výstavy je představit nejen české veřejnosti materiál, který se tematicky váže ke kaligrafické umělecké scéně a k judaismu, k hebrejskému písmu a jeho uměleckému ztvárnění.

Výstava potrvá od **25. dubna do 3. října** 2010. Vernisáž se uskuteční **25. 4.** v 11.00 v Jeruzalémské synagoze.

VEČER S PÍSNĚMI V JIDIŠ

■ Ve středu **28. dubna** se od 19.00 v Divadle v Dlouhé (Dlouhá 39, P 1) uskuteční *Večer s písněmi v jidiš s akordeonem a klarinetem*. Zpívá Hana Frejková, na akordeon hraje Slávek Brabec, na klarinet Míla Potoček, jako host zazpívá Marianna Borecká. Jste srdečně zváni!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **aprílu** srdečne blahoželáme týmto našim členom: pán Peter Galát, nar. 2.4. – 67 rokov; pán Tibor Singer, 3.4. – 81 rokov; pani Eva Štastná, nar. 8.4. – 61 rokov, a pani Veronika Singerová, nar. 12.4. – 75 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

V **aprílu** blahoželáme týmto jubilantom: pani Katarína Borovanová – 91 rok; pani Edita Breinerová – 73 rokov; pani Elvíra Feldmarová – 73 rokov; pani Lýdia Katarína Felkelová – 72 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 72 rokov; pani Lívia Herzová – 84 rokov; pán Ing. Juraj Hilvert – 73 rokov; pán Ing. Vladimír Hora – 60 rokov; pani Margita Horáková – 87 rokov; pani Alica Ištvančová – 91 rokov; pani Alica Jánska – 77 rokov; pán Ján Kozák – 55 rokov; pán Ing. Teodor Kramer – 82 rokov; pani Olga Kuxová – 86 rokov; pani Zuzana Ledererová – 80 rokov; pán Imrich Leicht – 65 rokov; pani Gabriela Menczelová – 87 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsyová – 77 rokov; pani Eva Rajeková – 77 rokov; pani Eva Redlichová – 72 rokov; pán Karol Reisz – 88 rokov; pani Viera Staňová – 75 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 75 rokov; pán Ing. Alexander Šebej – 78 rokov; pani Eva Vajdová – 92 rokov; pani Helena Weinwurmová – 85 rokov; pani Margita Weissová – 97 rokov; pani Ing. Zuzana Wernerová – 60 rokov, a pani Ella Zemanová – 87 rokov. Všetkým želáme pevné zdravie. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRNO

V **dubnu** oslavujú své narodeniny títo naši členové: pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 61 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4. – 72 let; pani Aloisie Halíčková, nar. 22.4. – 90 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 62 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 70 let; pan Erich Rohan, nar. 7.4. – 85 let; pan Jiří Süß, nar. 21.4. – 54 let; pani Zoša Vyoralová, nar. 9.4. – 60 let, a pan Pavel Weisz, nar. 9.4. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO DĚČÍN

V **dubnu** srdečně blahopřejeme těmto našim jubilantům: slečna Maxmiliane Ančerlová, nar. 6.4. – 17 let; pani Zinaida Krillova, nar. 18.4. – 43 let; pani Eva Kudrnová, nar. 2.4. – 61 let; pani Dominika Malinová, nar. 1.4. – 35 let, a pani Eva Polišenská, nar. 9.4. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KARLOVY VARY

V **dubnu** srdečně blahopřejeme k narozeninám pani Veronice Huňáčkové, nar.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

11.4. – 37 let, a panu Viktorovi Kleinovi, nar. 26.4. – 38 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme našim **aprílovým** jubilantom: pani Elena Foltýnová, nar. 19.4. – 92 rokov; pani Helena Horánová, nar. 14.4. – 90 rokov; pán Ing. Tibor Figuš, nar. 5.4. – 89 rokov; pani Gita Grünwaldová, nar. 10.4. – 86 rokov; pani Gertrúda Stiefelová, nar. 18.4. – 82 rokov; pani Margareta Bayerová z Prešova, nar. 11.4. – 78 rokov, a pani Ema Bauerová, nar. 14.4. – 73 rokov. Milým oslávencom prajeme hlavne pevné zdravie, veľa elánu a dobrej pohody! *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO LIBEREC

V **dubnu** oslavujú své narodeniny: pan Robert Velimský, nar. 12.4. – 84 let; pan Ctibor Abraham, nar. 17.4. – 64 let, a pan Ing. Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví životní jubilea naši členové: Klára Cvrkalová, nar. 11.4. – 7 let; pan Pavel Deutsch, nar. 26.4. – 33 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 55 let, a pan Karel Wolf, nar. 26.4. – 84 let. Přejeme hodně zdraví a pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO OSTRAVA

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan Jan Mayer, nar. 13.4. – 85 let; pani Gréta Ryšková, nar. 27.4. – 95 let, a pani Olga Zápalová, nar. 25.4. – 86 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO PLZEŇ

V **dubnu** oslaví narodeniny títo naši členové: pan Pavel Schwarz, nar. 6.4. – 71 let; pan René Přibíl, nar. 17.4. – 64 let; pan Roman Štix, nar. 23.4. – 46 let; pani Hana Tvrská, nar. 24.4. – 82 let, a pani Eva Koškošková, nar. 25.4. – 52 let. Všem jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO PRAHA

V **dubnu** oslavují narozneniny: pani Helena Bišická, nar. 4.4. – 86 let; pani Doris Donovalová nar. 4.4. – 86 let; pani Alice Friedová, nar. 8.4. – 97 let; pani Hana Golanová, nar. 24.4. – 90 let; pani Judita Hajná, nar. 8.4. – 81 let; pan Jan Hajný, nar. 10.4. – 84 let; pani Erika Juklová, nar. 19.4. – 83 let; pani Soňa Kubrová, nar. 5.4. – 86 let; pani Margit Roubíčková, nar. 29.4. – 90 let; pan Ruvín Senderovič, nar. 16.4. – 83 let; pani Erna Seykorová, nar. 7.4. – 88 let; pan Evžen Singer, nar. 1.4. – 84 let, a pani Alena Stern, nar. 18.4. – 85 let. Přejeme dobré zdraví a hodně pohody. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 24. 2. zemřel ve věku 90 let pan Andrej Fábry, pohřeb se uskutečnil 25. 2. na Novém židovském hřbitově.

Dne 24. 2. zemřela ve věku 93 let pani Lidia Kleinová.

Dne 8. 3. zemřela ve věku nedožitých 89 let pani Eva Krušinová.

Dne 15. 3. zemřela ve věku 63 let pani Irena Lorencová. Se zesnulou jsme se rozloučili 16. 3. na Novém židovském hřbitově. *Zichrona livracha!*

ŽNO PREŠOV

V **aprílu** blahoželáme týmto našim jubilantom: pán ing. Peter Šiovič, Ph.D., nar. 2.4. – 52 rokov; pani Mgr. Danica Brendzová, nar. 4.4. – 58 rokov; pán PhDr. Juraj Guttman, nar. 11.4. – 59 rokov; pani MUDr. Hrehorčáková, nar. 17.4. – 68 rokov, a pán Maximilián Kartin, nar. 18. 4. – 85 rokov. Všetkým našim jubilantom želáme pevné zdravie. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **apríl** majú sviatok narodenín: pán Ivan Hoffmann, nar. 2.4. – 81 rokov; pani Anna Bokorová, nar. 9.4. – 59 rokov, a pani Mária Čizmáriková, nar. 12.4. – 61 rokov.

Prajeme týmto našim členom pevné zdravie, veľa šťastia a radosti v životě. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO TEPLICE

V **dubnu** oslaví narodeniny títo naši členové: slečna Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 32 let; pan Zoltán Šafář, nar. 9.4. – 90 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 67 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 57 let, a Samuel Appel, nar. 11.4. – 8 let. Pevné zdraví a pohodu přeje celá teplická obec. *Ad mea veesrim šana!*

INTERNET PRO KUBU

Čtyřicet členů Sněmovny reprezentantů USA podepsalo dopis, v němž protestují proti uvěznění amerického židovského odborníka na počítačovou techniku a internet Alana Grosse. Šedesátiletý Gross je zadržován od počátku prosince na Kubě; nejprve byl obviněn ze špionáže, poté z toho, že protirežimním skupinám rozdával počítače, a nakonec z toho, že se snažil pomoci místní židovské komunitě, aby byla schopna komunikovat přes internet. Kubánská vláda používání internetu přísně střeží a zakázala v zemi činnost americké Agentury pro mezinárodní rozvoj, která Grosse prací pověřila.

VOJÁK SS ODSOUZENÝ NA DOŽIVOTÍ

V Německu byl odsouzen na doživotí bývalý člen SS, osmaosmdesátiletý Heinrich Boere za vraždu tří civilistů, které zabil jako odvetu za útoky, jež prováděli členové holandského odboje. Ačkoli se obvinění bránil s tím, že „jen poslouchal rozkazy a nemohl nic jiného dělat“, vrchní soudce Nohl prohlásil, že to, co učinil, byl „zlovolný a zbabělý skutek, pod úroveň jakéhokoli vojáka“. Boere, jehož matka byla Němka a otec Holanďan, vstoupil do SS dobrovolně. Po válce byl obviněn z vraždy v Holandsku, ale uprchl do Německa, kde získal občanství.

SCHINDLERŮV SEZNAM NA PRODEJ

Jediný exemplář slavného seznamu Židů, které zaměstnával Oskar Schindler ve své továrně a tím je zachránil od deportace do vyhlazovacího tábora, jenž je v soukromých rukou, je na prodej. Cena: 2,2 milionu dolarů.

Seznam je datován 18. dubna 1945, má 45 stran a zahrnuje 801 jmen. Sestavil ho Schindler a jeho účetní Jicchak Stern. Existuje několik kopií tohoto seznamu: jeden je uložen v Muzeu holokaustu ve Washingtonu, další se nacházejí v německém spolkovém archivu v Koblenzi a dva v Jad vašem v Jeruzalémě.

ODTRŽENÍ

V Turecku a nyní i v Saúdské Arábii a v Dubaji mohou televizní diváci sledovat „politické drama“ *Održeni: Palestina v lásce a válce*. Jedná se o sérii třinácti epizod, jež naprosto nevyváženě zachycují palestínsko-izraelský spor. V prvním díle jsou např. zachyceni izraelské vojáky, jak zabíjejí palestínské civilisty, kojence a starce. Protagonistům snímku, palestínské rodině, která se po cestě do Jordánska vrací domů, zboží Izraelci dům atd. Izrael

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Homer u Zdi nářků. Foto archiv.

proti promítání seriálu protestoval. Zatím neúspěšně, neboť saúdskoarabské diváci si údajně pochvalují, že po záplavě telenovel jim Turci konečně prodali něco zajímavého.

PROJEKT NIGUN

Nigunim, nápěvy beze slov, byly základním vyjádřením náboženské zkušenosti v chasidském hnutí v 18. století. Prostřednictvím rozličných melodií, které zpívali společně, hledali chasidé cestu k povznesení, k Bohu. V redakci deníku Forward v New Yorku nyní pracuje Jeremiah Lockwood, který se rozhodl na základě *nigunim* vytvořit osobitý projekt: každý měsíc zve ke spolupráci muzikanty nejružnějších žánrů, aby společně zpívali jak tradiční nápěvy, tak jejich modernější verze. Záznam zpěvu si můžete poslechnout během celého roku 2010 na adrese forward.com.

ILUSTROVANÁ BIBLE

Národní cenu pro židovskou knihu (National Jewish Book Award) získala nedávno ilustrovaná Bible pro děti. Její autorkou je Ellen Frankelová, ilustrace

vytvořil Avi Katz. Podle autorů se nejedná o další „pohádkové převyprávění Bible“, ale co nejvěrnější převod biblických příběhů. Avi Katz je také učitelem náboženství, takže do obrázků vložil i svoji interpretaci.

PRVNÍ ARABSKÁ PROFESORKA

Fadža Nasir-Abú Alhidža, čtyřiapadesátiletá odbornice na vzdělávání na Telavivské univerzitě, se stala první izraelskou Arabkou, která dostala profesuru. V roce 2007 působilo na izraelských univerzitách 33 arabských profesorů, ani jedna žena. Čerstvá profesorka proto vidí ve svém jmenování průlom. Doufá, že tento trend bude pokračovat. „Ve škole vidím spoustu arabských studentek. Je pro to několik důvodů: arabské rodiny se mění a přisuzují vzdělávání dcer větší význam. A studenti začínají být obklopeni úspěšnými ženami. Navíc si uvědomují, že jeden plat pro rodinu nestačí.“

HOMER VE SVATÉ ZEMI

Jak uvádí agentura JTA, pro jednu se židé, křesťané i muslimové shodnou, a sice v rozhořčení nad novým dílem oblíbeného amerického kresleného seriálu *Simpsonovi*. Premiéru má 28. března a jeho děj se odehrává v Izraeli. Rodinka Simpsonů sem jede se zájezdem a provází je izraelský průvodce, jemuž v originále propůjčil hlas komik Sacha Baron Cohen (Borat). A proč protesty? Bart mj. vytahuje lístečky vkládané věřícími Židy do Zdi nářků, čte je a brumlá si „tak tohle je blbost, to se nestane“; Homer propadne mesiášskému syndromu a rozhodne se usmířit náboženské rozpory na základě toho, že „všichni jedí kuřata“.

am

חַנּוּךְ יְרוּחַן חֵדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickacentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 4. 2010. Cena 15 Kč (SR: 0,93 €)